

“महेश नायक हांच्या वेंचीक नाटकांतलो विनोद”

(MAHESH NAIK HANCHIYA VEANCHIK NATKANTALO VINOD)

A Dissertation for

Course code and Course Title: KON- 650 Dissertation

Credits : 16

Submitted in partial fulfilment of Masters Degree

MA in Konkani

by

Ms Varita Vitthal Faldankar

Seat Number: 22PO180608

ABC ID: 501986183496

PIN: 201809274

Under the Supervision of

Mrs. Kripali Naik

Shree: Gozmbat School of Languages and Literature

Konkan: Discipline

Goa University

Date: April 2024

Examined by:

Seal of the School

“महेश नायक हांच्या वेंचीक नाटकांतलो विनोद”

(MAHESH NAIK HANCHYA VEANCHIK NATKANTALO VINOD)

A Dissertation for

Course code and Course Title: KON- 650 Dissertation

Credits : 16

Submitted in partial fulfilment of Masters Degree

MA in Konkani

by

Ms. Vanita Vithal Haldankar

Seat Number: 22P0180008

ABC ID: 501986183496

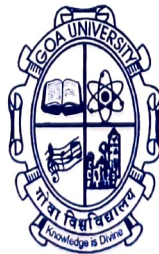
PRN: 201809274

Under the Supervision of

Mrs. Kripali Naik

Shenoi Goembab School of Languages and Literature

Konkani Discipline

Goa University

Date: April 2024

Examined by:

Seal of the School

DECLARATION BY STUDENT

I hereby declare that the data presented in this Dissertation report entitled, “महेश नायक हांच्या वेंचीक नाटकांतलो व्जनोद” (**Mahesh Naik Hanchya Veanchik Natkantalo Vinod**) is based on the results of investigations carried out by me in the Discipline of Konkani at the Shenoi Goembab School of Language and Literature, Goa University under the Supervision of **Assistant Prof. Kripali Naik** and the same has not been submitted elsewhere for the award of a degree or diploma by me. Further, I understand that Goa University or its authorities will be not be responsible for the correctness of observations / experimental or other findings given the dissertation.

I hereby authorize the University authorities to upload this dissertation on the dissertation repository or anywhere else as the UGC regulations demand and make it available to any one as needed.

Vanita Vithal Haldankar

Seat no: 22P0180008

Date: 16/4/2024

Place: Goa University

COMPLETION CERTIFICATE

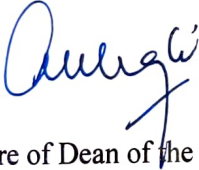
This is to certify that the dissertation report “महेश नायक हांच्या वेंचीक नाटकांतलो व्पनोद” (Mahesh Naik Hanchya Veanchik Natkantalo Vinod) is a bonafide work carried out by Ms Vanita Vithal Haldankar under my supervision in partial fulfilment of the requirements for the award of the degree of **Masters of Arts** in the **Discipline of Konkani** at the Sheno Goembab School of Language and Literature, Goa University.

Kripali Naik

Assistant Professor

Date:

Signature of Dean of the School

Date:

Place: Goa University

School/Dept Stamp

उपकाराचीं उतरां

“महेश नायक हांच्या नाटकांतलो विनोद - एक चिकित्सा” ही प्रबंधिका

तुमचे मुखार सादर करतना म्हाका मना काळजा सावन खोस भोगता.

ही प्रबंधिका पुराय करपाच्या वावरांत म्हाका वेळावेळार मार्गदर्शन करपी म्हजी मार्गदर्शिका सहाय्यक प्राध्यापीका कृपाली नायक हांचें हांव मनाकाळजा सावन उपकार मानता. विशया कडेन पळोवपाची चिकित्सक नदर, हया वावरांतलें महत्वाचें टप्पे समजावन उर्बा वाडयली देखून हांव आदर व्यक्त करता. ही सोद प्रबंधिका करपाची संद दिल्ल्या बदल हांव आमचें अध्ययन शाखेचे संचालक डॉ. हनुमंत चोपडेकार सर हांचे उपकारी आसा. तशेंच सहाय्यक प्राध्यापिका सोनिया गडकर हांच्या मार्गदर्शनाचो म्हज्या हया वावरांत आदार जालो. तांचेय हांव नमळायेन उपकार मानता.

हया प्रबंधिकेक उपकारा पडपी पुस्तकां, नेमाळीं, जाग, बिम्ब, आंक आनी हेर साहित्य वापरूंक दिवपी गोंय विश्वविद्यालय (ताळगांव-गोंय), कृष्णदास शामा गोवा राज्य केंद्रीय ग्रंथालय (पणजी - गोंय), हया संस्थांची ग्रंथालयां, तांचे अधिकारी आनी कर्मचारी सगळ्यांचो भोव आदार जाला ताची हांव नोंद घेता.

ही प्रबंधिका जाका लागून करपाक पावलें तांचो उपकार मानल्याबगर पुर्ण जावचोना. हांव महेश चंद्रकांत नायक हांका मनाकाळजासावन

प्रस्तावना

साहित्य हें समाज प्रबोधनाचें मुखेल माध्यम. साहित्याचे विंगड विंगड प्रकार आसात. नाटक, कविता, कादंबरी, एकांकी, कथा, आदी. सारकिले साहित्य प्रकार हाताळपाक मेळटा. सगळ्यांत प्रभावीपणान मांडू येता असो एक साहित्य प्रकार म्हणल्यार नाटक. एक दृकश्राव्य कला प्रकार, तसोच वाङ्मयीन साहित्य प्रकार. नाटकांतलें नेपथ्य, उजवाडा येवजण, कलाकाराचो अभिनय, हावभाव ही नाटकाचीं दृश्य आंगां जाल्यार संवाद, संगीत, ध्वनी येवजण ही श्राव्य आंगां. संवसाराच्या भावभावनांचें अनुकरणात्मक प्रकटीकरण म्हणल्यार नाट्य असो भरतमुनी आनी कालीदास धरून आदल्या आचार्यांचो अभिप्राय आसलो. नाटकाचो उगम धर्मीक संदर्भांत जाला आनी तें खुबशा प्रमाणांत वास्तवाक धरून आसलें तरी फक्त धर्मीक कृत्य असो शिमीत संदर्भ नाटकाक लावन उपकारचो ना. लोकजिविताची सभावीक प्रवृत्ती आनी अभिव्यक्ती हो मानशाचो स्वभावीक गूण हांतुंतूय नाटकाच्या निर्मितीचीं बिजां मेळटात.

भरतमुनी हो भारतीय नाट्यशास्त्राचो प्रणेतो. नाटक हें मनशाच्या अंतर्बाह्य क्रियाप्रतिक्रियांच्या झगड्यांचें आनी परिस्थिती कडेन केल्ले तडजोडीचें दर्शन ही एक नाटका विशींची आधुनीक कल्पना. प्राचीन नाटककाराच्या मता प्रमाण समाजशिक्षण हें नाट्यकलेचें प्रयोजन आसलें.

कोंकणांत दशावतारी खेळ आनी गोंयांत जागर, ललीत, गवळणकालो हातूंत नाट्याचे थोडेभोव अंश आमकां पळोवपाक मेळटात. तशेंच फेस्तावेळार किरिस्तांव 'फेळ' करतात. तातुंतूय जशें कथानक आसता, तशें नाटकांतूय आसता. कोंकणी नाटकाचें मुळावन शणै गोंयबाबान घालून दिलें अशें म्हणू येता. ताणें मोलियर हांच्या नाटकांतल्यान 'मोगाचें लग्न'(1931,1938) हें नाटक रचलें. हांच्या मागीर जायते नवे नवे लेखक नाटक हो प्रकार हाताळपाक लागले. हातूंत भरत नायक, किसन कामत, पुंडलीक नायक धरून प्रकाश वजरीकर मेरेन जायतें लेखक येता. पुंडलीक नायक हो कोंकणींतलो एक गाजिल्लो नाटककार. नाट्यकलेच्या तंत्राची जाण ताच्या नाटकांत दिसून येता. तांच्या साहित्याचेर जायते जाण आपले संशोधन वेगवेगळ्या पद्धतीनी करीत आसात. तांच्यानी जायती नाटकां बरयल्यात आनी ताचे बरेच प्रयोग जाल्ले आसा. ह्या प्रतिभावंत नाटककारां सावन सुरू जाल्ली नाट्य साधना उपरांत नवोदीत लेखकांनी मुखार व्हेली. वेवसायीक रंगमाची अदीक बळकट जाली. उत्सवी रंगमाचयेक उबारी आयली. सम्राट बोरकार, बाबा प्रसाद, सुचिता नार्वेकार, आदी. अशें कांय नाटककार आयलें. तांच्याच मदलो एक नाटककार म्हळ्यार महेश चंद्रकांत नायक. तांच्या नाटकांनी वेगवेगळे विशय हाताळिल्ले मेळटात. जशें मोगाचें, रागाचें, द्वेष, क्राईमांचे, समाजीक, मानसीक, आदी. तांची नाटकां स्पर्धेनी तशींच जायत्या जाग्यांचेर सादर जावपाक लागलीं. घरगुती

विशयांचेर तांच्यानी बडी मारली. तांच्यानी चडशीं नाटकां विनोद वापरून तातूंत गंभिरता दाखोवपाचो प्रयत्न केला. समाजाक देख दिवपा सारकी तांच्यानी नाटकां माचयेर सादर केली.

विनोद हो नाटकीय सादरीकरणाचो एक प्रकार आसून तातूंत विनोदी घडणुको दाखोवपी आनी निमाणें पात्रांक संकश्टां वयल्यान जैत मेळोवन दिवपी विनोदी स्वर आसता. ताण हलको करपाक मनशाक विनोद जाय पडटा. तो विनोद कसल्याय करणेंतल्यान वा स्वरांतल्यान जांव येता. साहित्य भितर विनोद हाताळपाक भोव कठीण. कारण विनोद हाताळपाक एक गती आसची पडटा. ती जर मदींच तुटलीं जाल्यार तातूंत व्हावपाची शक्यताय आसता. आमचो लोकवेद जशे परी धालो, मांडो, शिगम्याचीं - होळयेचीं गितां, लोक काणयो, म्हणी, उमाणी हातूंत आमकां विनोद मेळटा. कोंकणी भाशेंत खूब कमी प्रमाणांत विनोदी साहित्य पळोवपाक मेळटा. कथा, लेख, कविता, नाटकां ह्या प्रकारांतल्यान हें बरप लोकां मुखार आयलां. विनोदाची निर्मणी आमचेमेरेन पावता ती जिणेंतल्या घडणुकांतल्यान, रुपांतल्यान, तांतूतल्यान येवपी सुबध्द आकारांतल्यान आनी हें चैतन्य शुध्दरूपांत उक्तावपी साहित्यांतल्यान. ह्या नाटककारान फकत नाटक रचूंक ना जाल्यार ताणें समाजाक प्रत्यक्ष नियाळनेंतल्यान सर भोंवतणीं जावपी घडणुकांचेर शिटकावणी दिवपाचो यत्न केला. तशेंच मनशांची भावनां धरून विनोदी ढंगान मांडलां.

ह्या अभ्यासाची मोख मांडटा आसतना महेश नायकाच्या नाटकांत कसो विनोद निर्माण जाता हाचेर विचार जातलो. हाचेर विचार करताना लेखक कश्या तरेन विनोद वाचकां मदीं हाडटा हाच्या विशीं अभ्यास जातलो.

ह्या वावरांतल्यान कोंकणी नाटकाच्या मळार महेश चंद्रकांत नायक हांचें योगदान ह्या प्रकल्पा वरवीं समेस्तां मेरेन पावतलें अशी आस्त बाळगितां.

सारांश

कोंकणी नाटकाच्या उत्सवी रंगमाचयेर महेश चंद्रकांत नायक हांच्या वेंचीक नाटकांचो नियाळ ह्या अभ्यासांत जाला. सादरीकरणाच्या नदरेंतल्यान तांची नाटकां दर गांवा गांवानी सणा परबांक सादर जाल्ली पळोवपाक मेळटा. तांच्या नाटकांनी वेगवेगळे विशय मांडील्ले आसात जे सादारणपणान समाजांत पळोवपाक आनी अणभवपाक मेळटात. तांच्या नाटकांनी बायलांची पिडवणूक, मोगाची भावनां, बदल्याची भावनां, इश्टागतीची भावनां, आदी सारकिलें विशय पळोवपाक मेळटा.

नाटक हें मनरीजवणेचें सादन जाल्ल्यान कसलोय प्रसंग पळयतकीच हासपाक येता. नाटकांनी विनोद हाडपाची कला पळोवपाक मेळटा. जिवीतांतलें दुख विसरपाक, तांण ल्हव करपाक जिवीतांत हास्य निर्माण जावपाक जाय जें तांच्या नाटकांनी अणभवपाक मेळटा. तांची भास आनी पात्रां ही तांची गिरेस्तकाय जी तांच्या नाटकांतल्यान तें दाखयता. समाजीक जाण आसल्या कारणान समाज सुदरपाचें काम तांची नाटकां करतात. समाजांत जावपी घडणूक तांच्या नव्या नाटकाचें विशय आनी आशय थारतात. ही तांची वेगळी कला ह्या अभ्यासांत चित्रावपाक मेळटा.

सारगर्भ उतरा: नाटक, विनोद, भावनां, घडणूक, समाज

मांडावळ

प्रकरण	माथाळो	पान. क्रमांक
	उपकाराचीं उतरां	I
	प्रस्तावना	III
	सारांश	VII
	मांडावळ	
प्रकरण	नाटक- स्वरूप आनी संकल्पना	1-15
1	1.1- स्वरूप	2-3
	1.1.1. घटक	3-8
	1.1.2. प्रकार	8-12
	1.2- व्याख्या	12-14
	1.3- संकल्पना	14
	संदर्भ	15
प्रकरण	विनोद- संकल्पना, स्वरूप आनी व्याख्या	16-33
2	2.1.- स्वरूप	17-24
	2.2.- प्रकार	24-27
	2.3.- व्याख्या	28-29
	2.4.- संकल्पना	29-31
	संदर्भ	32-33
प्रकरण	महेश नायकाच्या नाटकांतलें विनोदी विशय	34-47
3	3.1 समाजीक	36-40
	3.2 राजकी	40-42
	3.3 मोगाची	42-45
	संदर्भ	46-47

प्रकरण	महेश नायकाच्या नाटकांत आयिल्लो आशय	48-57
4	4.1 भुताचो आशय घेवन आयिल्ली नाटकां	49-51
	4.2 धर्मिक नाटकां	51-52
	4.3 जनावरांचेर नाटकां	52-54
	4.4 मनशाचेर आदारिल्ले नाटकां	54-56
	संदर्भ	57
प्रकरण	महेश नायकाची विनोदी नाटकां भायली	58-74
5	नाटकां	
	5.1 समाजीक नाटकां	60-64
	5.2 भावनीक नाटकां	64-70
	5.3 मोगाची नाटकां	70-73
	संदर्भ	74
6	निश्कर्श	75-77
7	आदारावळ	78-79
8	परिशिष्ट 1	1-12
9	परिशिष्ट 2	13- 19

प्रकरण 1

नाटक- स्वरूप आनी संकल्पना

नाटक- स्वरूप आनी संकल्पना

1.1- स्वरूप

1.1.1. घटक

1.1.2. प्रकार

1.2- व्याख्या

1.3- संकल्पना

1.1 स्वरूप

नाटक हाचो मूळ अर्थ 'अभिनय करप' असो आसा. नाटक ह्या उतराची व्युत्पत्ती 'नट' ह्या धातू सावन जाल्या, जाचो अर्थ 'साहित्यीक भावांचे प्रदर्शन' तशेंच 'नाटक' शब्दाचो संबंद 'नट' (अभिनेतो) ह्या उतरा कडेन आसा. 'नट' हें संस्कृत उतर मुळांत प्राकृतांतल्यान आयलां. इंग्लीशींतलें 'ड्रामा' हें उतर मूळ ग्रीक उतर 'ड्रोन' हाचेवयल्यान आयलां जाचो अर्थ 'कृती करप'.¹ अशें साहित्य शिल्प ह्या पुस्तकांत मेळटा.

नेपथ्य, न्हेसवण, अभिनय, हाव-भाव ही नाटकाचीं दृश्य आंगा जाल्यार संवाद, संगीत, ध्वनी हीं श्राव्य आंगां. नाटक हो चड प्रभावी प्रकार थारता. साहित्याच्या हेर प्रकारां पासून नाटक ह्या प्रकाराची प्रयोग शक्ती, सादरीकरणाची ताची मुळावी तत्वां हांका लागून वाचप, आसकूवप आनी पळोवप ह्या तिन्ही प्रक्रीयेंतल्यान रसीकांक व्हरपाची तांक नाटक ह्या माध्यमा कडेन आसा.

पुस्तक म्हूण वाचतना वाचक म्हण घेतिल्लो अणभव तेंच पुस्तक नाटक जावन प्रत्यक्ष माचयेर सादर जाता तो अणभव सूख देणो आसता. तातूंतल्यान जी जाणीव जाता ती जाणीव म्हणजे तसो प्रभाव परीणाम हो नाट्य प्रकार करता. असो

सगळ्याच विशया कडेन वा पुराय आनंद दिवपी माध्यम म्हळ्यार नाट्य. जिणेचे वेगवेगळे तास दर्शयतना नाटक खूब कितें सांगून वता. ते प्रमाण वेगवेगळ्या प्रसंगांतल्यान निर्माण जावपी रसांचो तो आस्वाद घेता. मनशाक सदांच संघर्शाक तोंड दिवचें पडटा आनी तांचे दर्शन नाटककार आपल्या नाटकाच्या माध्यमांतल्यान दाखोवन दिता. नाटक म्हळ्यार वेगळें कांयच नासून तो जिवीताचो नितळ फोटो आनी नाटक म्हणल्यारच जिवीताचो पडबिंब दाखोवपी हारसो अशें मानू येता.

1.1.1 घटक

नाटक हो कवीते भशेनूच खूब पोरणो साहित्य प्रकार. नाटकाक फक्त साहित्य प्रकार म्हणपाक मेळचोना. तो एक कलेचो प्रकारच आसा. नाटकाच्या घटकां विशीं विचार करता आसतना संहितेच्या नदरेंतल्यान आनी सादरीकरणाच्या नदरेंतल्यान विचार करपाक जाय. नाटकाचें घटक अशें आसात-

• कथानक

कथानक म्हळ्यार एक घडणूक. नाटक बरोवपी आपल्या मनांत एक कथा निर्माण करता आनी लिखणेचो आदार घेवन नाटक रूपान बरयता. हें कथानक सत्य घटनांचेर वा काल्पनीक

शक्तीचेर आदारून आसता. कथानकाचो विशय धर्मीक, समाजीक वा इतिहासीक आसूं येता.

• संवाद

नाटकाचें माचयेर पात्रां मदीं उलोवप जाता वा केन्ना केन्नाय एकूच पात्र उलोवप करता ताका संवाद अशें म्हणटात. नाटकाचें पुराय कथानक संवादाचेर बांदिल्लें आसता. संवाद कथानकाक जिवसाण हाडपाचें काम करतात. संवाद जिवाळ - जिवे करपाक पात्रांचो उपयोग जाता. संवाद उच्चारपाक एक कला आसची पडटा. हे कलेचो जितलो बरो वापर जाता तितलोच संवाद प्रभावी जावंक पावता. त्या-त्या पात्रां प्रमाण संवाद निर्मणी जावपाक जाय. खंयच्याय एका पात्रांच्या तोंडात खंयचेय आनी कसलेय संवाद घातलो जाल्यार नाटकाची जिवसाण जिरून वतली. योग्य पात्रांच्या तोंडात योग्य संवाद आसप खूब गरजेचें. संवाद ल्हान आनी सुटसुटीत आसप खूब म्हत्वाचें.

• पात्रां

नाटक माचयेर सादर करतना जीं मनशां एकामेकां लागीं संवाद करतात वा हाव-भावानीं उलयतात तांकां पात्रां म्हणटात. हीं पात्रां जिवाळ जिवीं, कोणाचो तरी भेस घेतात. पात्रां एकामेकां लागीं संवाद करतना वा हाव-भावानीं उलयतना भावना प्रकट करतात.

हीं भावना स्पष्ट करूंक, दर एक पात्र भेस घेता त्या पात्राच्या आंगांत भितर रिगचें आसता. पात्र जितलें पात्राच्या आंगांत भितर सरता तितलेंच प्रभावी जावंक पावता. पात्रांची निवडणूक योग्य तरेन जावप खूब म्हत्वाचें. त्या-त्या भुमिकेक फावो सारकेंच पात्र वेंचून काडतात तेन्नाच अभिनय फुलून येता.

• प्रेक्षक

नाटक ही एक सांघीक कृती. नाटककार, दिग्दर्शक, नटसंच आनी तंत्रज्ञ हांच्या आदारान ती उबी जाता आनी प्रेक्षक नावांच्या घटकान तिका पूर्णताय लाबता. नाटककार जसो मदल्या सगल्या घटकाचो विचार करता तसो ताणे प्रेक्षक ह्या घटकाचोय विचार करपाक जाय. प्रेक्षक हो एकलो नासता. तो पंगडान आसता. प्रेक्षकांक जर एकादे नाटक आवडलें जाल्यार तें नाटक यशस्वी थारता.

• भास

जीं उतरां वा वाक्यां लिखणेच्या वा उच्चारणेच्या रूपान नाटकाच्या घळणुकेंत येतात ताका भास अशें म्हणटात. नाटकाची लिखणी जाता तेन्ना भाशा सादी, सोंपी आनी सुटसुटीत आसपाक जाय. तातूंत वाक्प्रचार, म्हणी आदी हांचो

उल्लेख जावपाक जाय. जें भाशेत नाटककार नाटक बरयता ते भाशेचेर ताचें प्रभुत्व आसचें पडटा.

• संघर्श

पात्रां भितर वा पात्रां मदीं मतभेद आसता आनी ह्या मतभेदाक लागून जी प्रतिक्रिया जल्माक येता ताका संघर्श अशें म्हणू येता. नाटक बरोवपी जेन्ना नाटकाची रचना करता तेन्ना संघर्श आसप खूब गरजेचो. ह्या संघर्शाक लागून विरोध जाता वा वाद जावपाक पावता. संघर्श निर्माण करप म्हळ्यार लिखणेची एक कला. ही कला लेखकाक आसप म्हणल्यार एक भाग्य.

• घडणुको

दृक श्राव्य परिणामाची कलाकृती नाटक हो प्रकार घडणुकां बगर जिवो जावंक शकना. नाटकाक अभिनेतो संवाद स्वताची अशी अभिव्यक्ती प्राप्त करून दिता. नाटकाचो आशय फुलयता. पूण दृक परिणाम वाडोवपाचे नदरेन घडणुको ह्यो महत्वाच्यो आसतात. घडणुकांतले परिणाम हे प्रेक्षकांच्या मनाचेर चड प्रभावीपणान उदेतात. घडणुको केन्ना केन्ना नव्या पात्रांक जल्म दितात तर केन्ना पात्रां नव्यो घडणुको घडयतात. शब्दांनी जें सांगूंक शकनात तें घडणुको बरे तरेन प्रगट करतात.

• माची

नाटक हो नाट्य प्रकार जाल्यान माचयेची खूब गरज. नाटकाची लिखणी जाली आनी तो माचयेर सादर करूंक ना जाल्यार ताचो योग्यपणी आस्वाद घेवंक मेळना. नाटक जेन्ना माचयेर सादर जाता तेन्नाच ताचें खाशेलपण नदरेक भरता. नाटक आनी माची हांचें नातें दोशी करपाक जायना. नाटक हो प्रकार माचयेर प्रस्तूत करपा खातीरच आसता. नाटक माचयेर सादर करतात तेन्ना एका परस अदीक प्रेक्षकांक ताचो आस्वाद घेवंक मेळटा.

• वातावरण निर्मिती

वेळ-काळ आनी थळ हाचें वर्णन नाटक लिखणेंत आसपावता ताका वातावरण निर्मिती अशें म्हणटात. नाटक कथानक कसल्या विशयाचेर केंद्रीत आसा त्या प्रमाण नाटकांत वातावरण दिसून येवपाक जाय. नाचकाचें कथानक जर खंयच्याय समाजाचेर आदारीत आसा जाल्यार त्या समाजाचें पडबींब थंय दिसून येवपाक जाय. तांच्यो चाली-रितींचें, अचार-विचार, देव-धर्म, समाज आदी हांचें प्रदर्शन खूब म्हत्वाचें, हें वातावरण निर्मिती जाता तेन्ना वेळ-काळ आनी थळ हाचें भान बरोवप्यान दवरचें पडटा.

- नेपथ्य

नाटक सादर करतना माचयेर वेगवेगळ्यो वस्तू मांडिल्ल्यो आसतात वा जांचे प्रदर्शन जाता ताका नेपथ्य अशें म्हणटात. वस्तू म्हणटात तेन्ना देखावे, मेज, कदेल, फोन, टिवी, सोफा आदी हांचो आस्पाव जाता. नेपथ्यकार आपली कला वापरून नाटकाक वास्तवीक रूप दिवंक वावुरता.

- आवाजा- उजवाडा येवजण

माचयेर नाटक सादर जातना उजवाडा येवजणेचो आनी ध्वनी येवजणेचो वापर जाता ताका तांत्रिक मांडावळ अशें म्हणटात. जेन्ना नाटकांत एक पात्र अदीक म्हत्वाचें म्हण दाखोवचें आसता तेन्ना उजवाड त्या पात्राचेर घालून आनी हेर कडेन काळेख करतात. उजवाडा येवजणेचो फावो ते परीं वापर जाता तेन्नाच त्या-त्या देखाव्याक अदीक जिवसाण येता. माचयेर नाटक सादर जातना ध्वनी येवजणेचो वापर खूब म्हत्वाचो. पात्रां संवाद उच्चारतात ते ध्वनी येवजण प्रेक्षकां मेरेन पावयतात.

1.1.2 प्रकार

- लोकनाट्य

लोकनाट्य ही नागरी नाट्य अवस्थे पयलींची अवस्था. उण्यांत उणो रंगमंचसामुग्री, लोककथेचेर आदारिल्लें नाट्यकथानक, उत्स्फूर्त संवाद, लोकप्रिय लोकसंगीत, सारकिल्ले गांवगिरे जिणे कडेन जोडिल्लो नाट्यप्रकार.

अशें हेर घटक आशिल्लो हो नाट्यप्रकार आजुनूय गांवगिऱ्या वाठारांत लोकप्रीय आसा. तमाशा, भारूड, भवाई, जात्रा, दशावतारी नाटक, तियात्र, खेळतियात्र ह्यो कांय देखी.

• मुख नाट्य

फक्त कुडिच्यो हालचाली, हावभाव, हाचे वरवीं तोंडांतल्यान उतर काडिनासतना केल्लो नाट्य अविश्कार. गरज पडटा तेन्ना मुख नाटक वाद्य संगीत वा नाचाची सात दिवप जाता. रोमन सम्राट ऑगस्टन(इ. स. आदी पयले शतमान) हाच्या प्रोत्सहानान रोमी मुख नाट्याचो पयलो प्रयोग जालो. संवसारांतल्या भोवतेक सगळ्याच रंगभुयांचेर मुख नाट्याचे प्रयोग जाल्यात. भरतनाट्यम् सारकिल्ल्या नृत्यनाट्यांत अस्तंती राष्ट्रांनी नामना जोडल्यात.

• पथनाट्य

पारंपारीक आकृतीबंधा भायलें रस्त्यार सादर जावपी नाटक. पथनाट्य हो प्रकार उक्ती माची हाची फुडली अवस्था आसली तरी दोगांच्याय प्रयोजनां मदीं अंतर आसा. हो नाट्यप्रकार

मुखेलपणान प्रचार कार्याच्या उद्देशान मुखार आयला. राजकीय, समाजीक, धर्मीक, शिक्षणीक, संदर्भ आशिल्ले विशय, नाटका सारकिल्ल्या प्रभावी माध्यमांतल्यान सामान्य लोकां मेरेन पावोपाच्या उद्देशान पथनाट्याचें आयोजन जाता. अशा प्रचारक विशयाच्या आकर्शणान, प्रेक्षक आपूण जावन थेंटरा कडेन वचपाचो संभव उणो आशिल्ल्यान, नाटकाच्या रुपांत हें विशय घेवन लोकां मेरेन वचप हया विचारांतल्यान रस्त्यानाट्याची कल्पना फुडें आयली. हया नाट्य प्रकारांत जशी पारंपारीक थारावीक रंगमाची नासता तशी उजवाडा येवजण, नेपथ्य आनी हेर नाट्यशास्त्राचे संकेत नासतात. लोकांचे चित ओडून घेवपाचे साधन म्हूण वाद्य सांगिताची ताका साथ आसता.

• नभोनाट्य

फक्त संवाद, पाश्वसंगीत, आवाजा येवजण हांच्या माध्यमांतल्यान रेडियो खातीर सादर जाल्लो नाट्यप्रकार. हया नाट्यप्रकारांत नाटकाचें दृश्य आंग श्राव्य आंगाच्या आदारानूच सादर करचें पडटा. नभोनाट्यावरवीच दूरचित्रावणी नाटक हो आनी एक नाट्यप्रकार. हातूंत दृक आनी श्राव्य हीं नाटकाचीं दोनूय आंगां आसतात. हातूंत श्राव्य आंगा परस दृश्य आंगाचेर चड भर दिवप जाता. हया नाट्य प्रकारांत दृश्य आंगाचेर भर आशिल्ल्यान रंगमाचये वयल्यान नाटकांक नेपथ्या सारकिली

सामुग्री लागता आनी अशें सामुग्रेंत जाय तसो बदल करपाची चड मेकळीक मेळटा.

• एकपात्री (नाट्यछटा)

हया नाट्य प्रकारांत कलाकारांचो नाट्य आविश्कार सादर जाता. कलाकार एकूच आसलो तरी तो नाटकांत उल्लेख जाल्ल्या हेर पात्रांचोय, त्या - त्या पात्राचे गरजे प्रमाण दृक - श्राव्य अभिनय करता. अशें करताना त्या - त्या पात्राचो स्वभाव, उलोवपाची पध्दत, हालचाली आनी हेर भाव पात्रा प्रमाण बदलून सादर करता. सुर्वेक नाट्यछटा हया ल्हानशा प्रसंगाचेर आदारीत लघुनाट्य प्रकारान सुरवात जाल्ली एकपात्री प्रयोग उपरांत प्रचलीत अशीं व्हड नाटकां सादर करपा कडेन पावलो. नाट्यछटा जितल्यो लोकप्रीय जावंक पावल्यो तितले व्हड नाटका एकपात्री प्रयोग लोकप्रीय जावंक पावले नात.

• एकांकी

एकांकी म्हळ्यार एक अंकी नाटक. नाट्यछटा आनी नाटक हांचे मदलो हो प्रकार. मेजक्याच एक दोन प्रसंगाचेर भर दिवन आनी मेजकीच व्यक्तीचित्रां घेवन थोड्या वेळा भितर परिणाम सादोवंक केल्लो नाट्य प्रयोग. साहित्यांत कथेचो आनी कादंबरेचो जो एकामेकां कडेन संबंद आसा तसोच एकांकी आनी नाटकां मदींय आसा. एकांकी सुरवेकूच उत्कर्षबिंदूक भिडटा आनी सतत

त्याच पावंड्यार तिका अखेर मेरेन रावचें पडटा. एकांकींतलो आशय अर्थान भरिल्लो नासत जाल्यार ती एकांकी उखलापी थरतली.

1.3 व्याख्या

ह्या संवसारांत जायते अशे नामनेचे जाणकार आसात जांच्यानी नाटक म्हणजे अमकेच कितें हाच्या विशीं आपली मतां मांडल्यात. त्यो व्याख्या नाटकाचे अंतरंग दर्शायता. जाका लागून नाटकाची संकल्पना स्पश्ट जावपाक आदार मेळटा. तातूंतल्यो कांय वेंचीक व्याख्या घेवच्यो जाल्यार;

1. “रंगभूमीवर नटांकडून अभिनय व भावभावनांच्याद्वारे लोक समुदायास संवादातून सांगितलेली कथा म्हणजे नाटक”³ - प्रा.फडके

नाटक म्हळ्यार माचयेर नट अभिनय आनी भावना हांचे वरवीं भौशीक समाजाक संवादांतल्यान सांगिल्ली काणी.

2. “Drama is a copy of life, a mirror of custom, a reflection of truth”³ - सिसरो.

हया व्याख्ये प्रमाण नाटक हें जिवीताचें पडबिंब. आमच्या जिवीतांत घडपी दरेक गजाल फाव त्या माध्यमांतल्यान आमच्या कृतीची मोलावणी करता. तशेंच तो एक आगळो वेगळो हारसो जावन आसा जो सत्याची जाणवी काय करून दिता.

3. "The drama therefore, must be a focussing mirror, which, instead of making weaker, collects and condenses the coloured rays, which will make of a glim a light, of a light a glame. Then only is the drama worthy of being counted on art."⁴ - व्हिक्टर ह्यूगो

व्हिक्टर ह्यूगो हांच्या मतां प्रमाण नाटक म्हळ्यार जिवीताचो नितळ निवळ फोटो जावन आसा. जो आयुश्याचें विंगड विंगड आयाम स्पश्ट करता. हया आयामांतल्यान आमचे भितर एक उर्जा निर्माण जाता जी आमच्या विकासाक चालना फाव करून दिता.

4. "नाटक म्हणजे सृष्टिक्रमाचे ज्यात अनुकरण करून लेखनाद्वारे संवाद रूपाने मानव संसाराचे रूप वास्तविकपणे दाखविले असते"⁵ - रा.श. पाळिंबे

हया व्याख्याच्या प्रमाण संवादांच्या माध्यमांतल्यान मांडल्लें जिवीताचें रूप वास्तवीक दिसपा सारकें नाटक सशक्त आसा अशें स्पश्ट करता. संवाद हो नाटकाचो मुखेल घटक मानलां हें जाणवता.

1.3 नाटक - संकल्पना

"नाटक हो दृक आनी श्रावय असो साहित्य प्रकार आसा. नाटकाचे बाबतींत पळोवप आनी आयकप ह्यो दोन गजाली येतात. तो एक सामुहीक अविष्कार. नाटककार, दिग्दर्शक, नट आनी प्रेक्षक हांच्या एकामेकांच्या आदारान नाटक उबें जाता."⁵⁶ अशें रंगपाट पुस्तकांत मेळटा. ताका लागून नाटक हें कविता, कथा, कादंबरी हाचे परस वेगळें थारता. सगळ्या साहित्य प्रकारांतल्यान जिवनाचो अणभव प्रकट जाता तसो तो नाटकांतल्यानूय जाता. पूण कथा, कादंबरीचो वा कवितेचो आस्वाद एका वेळार एका रसिकाकूच घेवपाक मेळटा. मात नाटक एका व्यक्तिपुरतें मर्यादीत न रावता तें एक समुह खातीर आसता.

संदर्भ

1. नायक पुंडलीक. साहित्य शिल्प (जीवनाचे वास्तवपूर्ण दर्शन). पणजी गोंय: गोवा कौकणी अकादेमी, 1995. पान 56
2. डॉ. कुलकर्णी, आरती. नाट्यावलोकन. विजय प्रकाशन: सीताबर्डी, नागपूर. 2018 .पान 2.
3. गांवकर, भालचंद्र. साहित्य - एक भासाभास. मित्र प्रकाशन: फोंडे - गोंय. 1998. पान 36
4. गांवकर, भालचंद्र. साहित्य - एक भासाभास. मित्र प्रकाशन: फोंडे - गोंय. 1998. पान 37
5. मावजो, दामोदर. फिनिक्सचे उत्थान आनी सर्जनाचे उत्फर्क. अण्डर द पीपल ट्री, मडगांव - गोंय. 2011.
6. नायक, पुंडलीक नारायण. रंगपाट. फोंडे - गोंय: अपुरबाय प्रिंटर्स, 1992. पान 27.

प्रकरण 2

विनोद- संकल्पना, स्वरूप आनी व्याख्या

विनोद- संकल्पना, स्वरूप आनी व्याख्या

2.1.- स्वरूप

2.2.- प्रकार

2.3.- व्याख्या

2.4.- संकल्पना

विनोद- संकल्पना, स्वरूप आनी व्याख्या

2.1. स्वरूप

हास्य विकसीत जावपी जिणेच्या सुखद भावनेचो पुरावो दिवप म्हणल्यार विनोद अशें सादारणपणान म्हणूं येता. विनोदाचो पर्यायवाची 'लाफ' हें इंग्लीश उतर लॅटीन मूळचें आसून ताचो अर्थ ओलसाण वा द्रव असो जाता. 'विनोद' ह्या संस्कृत उतराचो अणकार 'वि+नुद' (सुख दिवप. आराम दिवप; वा धांवडावप, काडून उडोवप म्हळ्यार दुख्ख, निराशा आदी धांवडावप) असो जाता. विनोद ही संज्ञा अठराव्या शतमानांत फकाणांच्या अर्था खातीर पयलेच खेपे वापरली. सुखद, नीचपण, निंदात्मकता वा सलगपणा पसून वेगळे अशें. भावनीक विनोदाक 'हास्य' ही संज्ञा दाखयताले.

जसो विनोद साहित्यांत सोदून काडटात तसोच तो चित्रांतल्यानय पळोवपाक मेळटा. नाटकांतले अभिनय, सर्कस, तमाशा ह्या रुपांत दिश्टी पडटा. विनोद फकत कलेच्या रुपांत प्रगट जायना, खऱ्या जिवितांतय घडटा आनी सादारणपणान सगळ्यांक ताचो मोग आनी आनंद मेळटा. वास्तव जिणेंत विनोदाक सुवात आशिल्ल्यान विनोद हो फकत साहित्याचो वा कलेचोच एक भाग न्हय, तर जिणेच्या अणभवांतलो एक भाग अशें मानप स्वाभावीक. जायत्या कला प्रकारां कडेन संबंदीत आशिल्ली आनी वास्तव जिणेंत सतत प्रगट जावपी

विनोदाची कल्पना सामकी गुंतागुंतीची जाता. शब्दांच्या माध्यमाचो उपेग करून साहित्यांतल्यान भायर सरपी विनोद सैमीक रितीन वेगवेगळ्या रुपांनी प्रगट जाता. देखून साहित्यीक विनोदाची कल्पना म्हत्वाची सुवात घेता. विनोदाची संकल्पना गुंतागुंतीची आशिल्ल्यान तिचो स्वरूप स्पश्ट करपाच्या हेतान तत्वगिन्यानी, मानसशास्त्रज्ञ, प्रतिभावान लेखक, समिक्षक आदी जायते नवे स्रोत मांडल्यांत. ह्या उपग्रंथांनी विनोदाच्या स्वरुपाचेर कांय प्रमाणांत उजवाड घालता तशें तांचो सल्लो घेवन विनोदाचो स्वभाव सोदून काडूंक मेळटा.

विनोद कसो तयार जाता हाचेर कांय सिद्धांत आशयाचेर भर दिवन सादर केल्यात जाल्यार कांय सिद्धांत अभिव्यक्तीशील खाशेलपणां वा तंत्राचेर भर दिवन सादर केल्यात. आशयाचेर भर दिवन सादर केल्लीं चडशीं उपपानां व्यंग्य, आक्रमकता आनी खेळगडीपण ह्या सारक्या विचारांची विनंती करून सादर करतात. ह्या उपपानांनी विनोदाच्या निर्मिती प्रक्रियेचेर आनी स्वभावाचेर कितलो खरो उजवाड घालतात तें पळोवंक मेळटा.

साहित्याच्या खंयच्याय ग्रंथांत मनशाच्या जिविताच्या अणभवाचे चित्रण करप अपरिहार्य. साहित्यांतल्यान सोदून काडिल्लो हो जिणेचो अणभव म्हणल्यार कलाकृतीचो आशय. अणभवाच्या मुळाव्या स्वरुपाचेर आदारून साहित्यांत दुख्खी आनी सुखी अशे दोन तरेचे अणभव चित्रीत

जातात आनी तातूंतल्यान वाचप्या मदीं दुख्खाची वा खोशीची भावना निर्माण जाता. कांय अणभव मिश्र आसतात, कांय अणभव एकूय विशिश्ट भावनीक परिणाम निर्माण करनात, तरी लेगीत भावनीक अणभवाचे दोन मुळावे प्रकार आसात, दुख आनी सूख. कारण दोगांयचोय संबंद मनशाचे प्रेरणे कडेन आसा. जेन्ना मनशाची जियेवपाची इत्सा, जियेवपाची चाल हारता, जिवीतच नाशाक पावप जाता, जेन्ना जिवा विरोधी शक्तींचो वर्चस्व जाता, तेन्ना जिणेंत दुख्खाची भावना निर्माण जाता. तशेंच जेन्ना मनशाची जियेवपाची इत्सा वा जियेवपाची प्रेरणा चित्रीत जाता, ताच्या इत्सेची साकारताय, ताची इत्सा पूर्णताय चित्रीत जाता, तेन्ना जिणेच्या सुखी स्वभावाची जाणविकाय निर्माण जाता. देखून जिणेंतल्या दुख्खी आनी सुखी अणभवांक मुळावें वर्गीकरण मानचें पडटा. वाचप्याच्या जाग्यार निर्माण जाल्ली जागृताय सुखद हें अणभव खाशेलपण थारायता.

आशयाचेर भर दिवन सादर केल्ल्या विनोदी उपपाठांत व्यंग्य ही एक प्रभावी कल्पना दिसता. विनोदाचे उत्पत्तीचें सूत्र व्यंग्य संकल्पनेक म्हत्व दिता, विनोदाची निर्मिती कसल्या तरी प्रकारच्या व्यंग्याचें रूप आनी चित्रण करून जाता.

ग्रीक तत्वगिन्यानी प्लॅटो हाणें विनोदाची कल्पना मनशाचे सुवातेर मत्सर, अश्लीलताय आनी अभिमान हांच्या आदारान स्पश्ट केल्या.

सोबीतकाय, प्रजा आनी गिरेस्तकाय हांच्या खोट्या अभिमानांत अज्ञान प्रगट जाता. आपल्या जाग्यार कांय गूण आसा अशें खोटें अभिमान बाळगपी सगळ्यांचे दोन वर्ग आसात: सत्ता आनी बळगें आशिल्ले मूर्ख आनी नाशिल्ले मूर्ख. "सुख आनी दुःख यांच्या अनूभूतीचा संमिश्र प्रत्यय आपल्याला कसा येतो हे सांगण्याच्या औघात प्लेटोने 'हास्यास्पद' चे विवेचन केले आहे."¹ म्हणजे हातूंतले जे दुबळे आसतात आनी हांसतात तेन्ना हांसपाचेर प्रतिकार करपाक असमर्थ आसतात, तांकां 'हास्यास्पद' म्हणू येता अशें प्लेटो म्हणटा. तशेंच बळिश्ट मनशांचें अज्ञान दुस्वासाचें आनी विनोदी अशें दोनूय प्रकाराचें आसता, कारण तें दुसऱ्यांक दुखयता अशें तो नोंद करता. प्लेटो जिणेच्या संदर्भांत 'हास्यास्पद' मानता जाल्यार अॅरिस्टॉटल 'हास्यास्पद' हें सुखाच्या संदर्भांत वर्णन करता. ताच्या भुमिके प्रमाण सुखात्मिका ही सकयल्या दर्ज्याच्या व्यक्तींची नक्कल आसता. अॅरिस्टॉटलाच्या हे भुमिकेंत लेगीत उण्या पांवड्यावेल्या मनशांचें अनुकरण ही संज्ञा वापरून ताचो अर्थ व्यंग्य अशें दिसता. पूण प्लेटोन सांगिल्ले भशेन तो विशिश्ट व्यंग्याचेर नदर मारना. हास्यास्पद गजालींचो तो साहित्यीक नदरेन विचार करता, हो फरक आमकां ताचो प्लेटो कडल्यान पळोवपाक मेळटा. सुखात्मीकांत हास्यास्पद गजालींचें नाटकीय चित्रण जाता अशेंय अॅरिस्टॉटलान सांगलां.²

नाटकाच्या संदर्भात भरतमुनीचो विनोद हो आमचो सगळ्यांत आदलो विनोद-विचार मेळटा. तांकां जाय तें नाटकान निर्माण केल्ल्या विनोदाची कल्पना. माचयेर जें दिसता तें हास्य निर्माण करता अशें ताणें स्पश्ट केलां. "विपरीत अलंकार, विकृत आचार, भाषा, वेष, अंगविकार यांच्या दर्शनाने निर्माण होतो हास्यरस."³ ताच्या मतान 'विरुद्ध अलंकार, विकृत वागणूक, भास, वेस आनी कुडीचीं व्यत्यय पळोवन विनोद निर्माण जाता'.

सतराव्या शेंकड्यांतलो इंग्लीश तत्वगिन्यानी थॉमस हॉब्स (1598-1679) हांचो विनोदी सिद्धांत हेर तत्वगिन्यानीं परस वेगळो आसलो तरी ताणें तो व्यंग्याच्या आदाराचेर मांडला. हासपाची प्रेरणा आमच्यांतल्या कांय श्रेश्ठतेची अचकीत जाणविकाय जावन दिसता, हें ताच्या विचाराचें मुखेल सूत्र.⁴ स्वताच्या श्रेश्ठतेचो हो पुरावो हेरां कडेन तुळा केल्यार, वा आदल्या तुळां कडेन तुळा केल्यार मेळटलो. अचकीत आपल्या फाटल्या मूर्खपणाची याद येतकच दादले हांसतात, पूण सद्याच्या काळांतल्या स्वाभिमानाक तो धक्को दिवंक फावना अशें हॉब्स हाणें स्पश्ट केलें. हॉब्स हाणें ह्या विनोदाच्या उपजातीचो विस्तारान विस्तार केला.

आमच्या विचारवंतांनी केल्ल्या विनोदा विशींच्या विचारांतल्यानय व्यंग्याचें म्हत्व दिसून येता. विनोद म्हळ्यार विनोदा विशीं विचार

करपाची भुमिका घेवची. एल. कुलकर्णी हाणें अस्तंती समीक्षकाच्या आदाराचेर आपली विनोदी भुमिका विस्तारान सांगल्या. जिणेंत तशेंच साहित्यांत घडपी हांसप. ताच्या मुळाक विसंगती वा अप्रासंगीकतायेची भावना आसा अशें तांणी स्पश्ट केलें. रेस. श्री. जोग विनोदा कडेन वस्तुनिष्ठ नदरेन पळयता. ताच्या मतान जिणेंतल्या विनोदी भागाच्या मुळाक आशिल्ली विसंगती विडंबनात्मक स्वरुपाची आसल्यार (ताचे परिणाम कितलेय मर्यादीत आसले तरी) हांस निर्माण जाता. रेस. श्री. जोगाच्या विचारांचे मुखेल सिद्धांत प्लॅटोचे सिद्धांत सारकेच आसात.

व्यंग्याक म्हत्व दिवन विनोदाचो विचार आयज लेगीत जाता अशें दिसता. विचारवंत ऑस्कर मॉडेल हाणें विनोदीपणाची व्याख्या अशी केल्या, व्यंग्य हो विनोदाचो मुखेल आशय अशें दाखोवपी हे मुखेल स्रोत. जेन्ना सगळ्या विनोदाच्या मुळाक विसंगतीची कल्पना आसा असो युक्तिवाद करतात; मागीर व्यंग्य स्वता विस्तारीत रुपांत सादर करतात. भरतमुनी वा अँरिस्टॉटल हाणें हो व्यंग्य विनोदाचें कारण अशें व्यापक रुपान दाखयलां. थॉमस हॉब्स हाणें स्वताच्या श्रेश्ठत्वाच्या दाव्याच्या मुळाक व्यंग्याची पूर्वकल्पीत भावना वा स्वताची पूर्व विडंबन आसा. पूण खरें म्हणल्यार व्यंग्य नासतना विनोद निर्माण करूं येता. वास्तवाच्या चित्रणांतल्यान निर्माण जाल्ल्या एकमेव विनोदांत, तशेंच

कोटी (बुद्धी) प्रकारच्या विनोदांत विनोदाचो आशय व्यंग्यात्मक ना हें स्पश्ट जाता.

विनोद-निर्माणाच्या संदर्भांत सादर केल्ल्या वेग वेगळ्या उपकथांचें एक मुखेल खाशेलपण आमच्या लक्षांत येता, तें म्हळ्यार विनोदाच्या अर्थान दुख्खाक वगडावप. व्यंगचित्राक मोल दिवपी तत्वगिन्यानी प्लॅटो, अँरिस्टॉटल हाचो विडंबन हास्यास्पदांत आसा अशें मानताले पूण तें दुख्खाचें, विध्वंसक आसूंक फावना अशें ते म्हणटात.

विनोदांत भोगाची भावना वेगवेगळ्या तरांनी सोदून काडूं येता. ह्याच भेदाक लागून विनोदाचे तीन मुळावे प्रकार कल्पना करूं येतात. हीं तीन रुपां अशीं- मनशाची जियेवपाची इत्सा, बऱ्या जिविताक प्रतिकार करपी वस्तूंचेर टिका, बऱ्यापणाक मनशाची इत्सा आनी स्थापणूक आनी संरक्षणाक मोल दिवप. मनशाचे इत्सेचेर, बऱ्यापणाचेर जावपी आक्रमणांक प्रतिहल्ल्यान प्रतिकार करतात. जिणेक विरोध करपी गजालींचेर मनीस जैत मेळोवपाचो यत्न करता. हो यत्न वैयक्तीक जिणेंत तशेंच सामुहीक जिणेंत जाता. झुजाक लागून मनशाच्या अस्तित्वाक धोको निर्माण जाता. जिवीत जगपाक तो एक आडखळ. देखून विनोदी लेखनांत-सुखात्मिका नाटक प्रकार म्हणून तशेंच कथा-कादंबरी-झुजाच्या कथानकांत उपहास करतात अशें दिसून येता.

विनोद हो साहित्यरूप आसा काय ना हो प्रस्न विनोदाच्या तत्वगिन्यानांत वादग्रस्त आसा. कविता, कादंबरी, नाटक, कथा हीं साहित्याचीं रुपां अशें निर्विवादपणान सांगलां. विनोदाचे बाबतींत मात अशी स्पश्टताय ना. शिक्षणीक अभ्यासक्रमांत वा साहित्य इतिहासांत विनोद हो साहित्य प्रकार म्हणून चड करून मेजतात तरी त्या वर्गीकरणा विशीं कांय अस्पश्टताय दिसून येता.

विनोद हें एक खाशेलपण जें साहित्य प्रकाराचें सार जावंक शकता; पूण ताच्या प्रकटीकरणा खातीर ताका आपलें आसपाक जाय आशिल्लें भायलें वातावरण नाशिल्ल्यान विनोदाक साहित्यीक रूप म्हणून मेजूंक मेळना. पूण विनोदाचो संबंद मनशाच्या मुळाव्या प्रवृत्तीं कडेन आशिल्ल्यान तो विंगड विंगड प्रकारच्या साहित्यांत प्रगट जाता अशें दिसता.

2.2 प्रकार

विनोदाचे जायते वेगवेगळे प्रकार आसून दरेकाक आपले खाशेले आकर्शण आसा. विनोदाचे कांय लोकप्रिय प्रकार अशे आसात:

1. परिहास

परिहास हो विनोदाचो पयलो प्रकार. परिहास ह्या प्रकारांत शुध्द, निवळ, निखळ अशा विनोदाची निर्मिती जाता. Gentle Humour म्हणजे हास्याविनोद ह्या प्रकारांत बरोवपी आपली

बुदवंतताय आनी सर्जनशीलताय हांची सुमेळ बसोवप एक निशपाप हास्य निर्माण करपी विनोदाची रचना करता. हया विनोदांत दुसऱ्यांक दुखोवप वा तांची फकाणां करप हो हेतू निखालस नासता. वाचप्याक वा पळोवप्याक निखळ तशेंच मेकळें हास्य दिवचे पासत हया विनोदाची रचना जाता. केन्ना केन्ना मानवी स्वभावाच्या विसंगतींतल्यानूय हो विनोद फुलता.⁵

2. उपहास

उपहास हो विनोदाचो दुसरो म्हत्वाचो प्रकार कोंकणी साहित्यांत व्हड प्रमाणांत अक्षरबद्ध जाल्लो जाणवता. हया प्रकारांत दोश वा उणेंपण निर्देशित करप जाता. जायते फावटीं हया विनोदांत 'टोन्ट' मारपाची प्रक्रिया घडटा. मुखावेल्या व्यक्तींच्या स्वभावांतलीं धोंगां, पोंगा, तांचे विक्षिप्त स्वभाव, तांचें उलोवणें, वाकडें - तिकडें वागणें आसता ताचेर भाश्य करपाचो यत्न हया विनोदांत जाता. समाजीक पावंड्याचेर चलपी प्रथांचो वा चालीरितींचो वा पंरपरांचोय उपहास बरोवपी हया विनोदाचे निर्मिता खातीर करीत आसता. उपहास हें एक शस्त्र कशें बरोवपी ताचो वापर करतात. समाजीक, सांस्कृतीक, राजकी आनी हेर मळांचेर चलपी आजनेरींचेर बडी मारपाक हया विनोदाचो कलात्मक उपेग जायत आयला.⁶

3. कोटी

विनोदाचो तिसरो प्रकार म्हणजे "कोटी" (Wit). विनोदाच्या ह्या प्रकारा भितर कल्पनाशक्त आनी कलात्मकताय ह्या काव्यतत्वांचो म्हत्वाचो वांटो आसता. कवीची काव्य निर्मितीची जादुई प्रतिभा हांगा कसाक लागता. शाब्दीक कोटी आनी कल्पनारम्य कोटी अशे ताचे दोन भेद अभ्यासकांनी केल्यात. तातूंतल्यान विनोद निर्माण जालो तरीय जिविता कडेन पळोवपाची एक वेगळी नदर कोटींतल्यान मेळटा.⁷

4. उनोक्ती

हो विनोदाचो आनी एक प्रकार. जातूंत आपणाक स्वताकूच उणो लेखून विनोद निर्मिती करपाचो यत्न बरोवपी करता. दुसरी गजाल म्हणल्यार ह्या प्रकारांत एखादी गजाल आसा त्या परस खूब ल्हान करून सांगप जाता. अतिशयोक्ति विनोदाच्या उरफाटी ही प्रक्रिया आसता. स्वताचेरूच हांसप, स्वताच उणेंपण स्विकारप, स्वताचेरूच टिका करप अशें ह्या विनोदाचें स्वरूप आशिल्ल्यान तो बरोवप वा ताची निर्मिती करप व्हड आव्हान साहित्यकाराक स्विकारचें पडटा.⁸

5. विडंबन

विडंबन हो वाडमयीन वा साहित्यीक उपहास जावन आसता. ताका इंग्लिशींत "पेरोडी" (Parody) अशें नांव आसा. विशिश्ट साहित्यीक दोश दाखोवपा खातीर ह्या विनोदाचो आदार घेवप

जाता. खंयचेय कवितेचो, अभंगाचो वा कोणाचेय लेखल शैलीचो आदार घेवन अशा तरेचे विडंबनात्मक साहित्य निर्माण जाता तेन्ना विडंबन वा पेरोडी हो विनोद रूप धरता.⁹

6. अतिशयोक्ती

अतिशयोक्ती वा "Overstatement" हो सगळ्याच साहित्यीक प्रकारांनी अभिव्यक्त जावपी एक विनोदाचो प्रकार. जायते फावटीं विडंबन ह्या विनोदाच्या प्रकारांतूच अतिशयोक्ती ह्या विनोद तत्वाचो आसपाव जाता. कारण दोनूय प्रकारांची रचना प्रक्रिया एकूच मुळतत्वांतल्यान आकार घेयत आसता. खंयचीय गजाल आसा ताचे परस वाडोवन सांगप, मोठी करून मांडप, मेलोड्रामा करून दाखोवप, लावड करून मांडप असो प्रयत्न जाता तेन्ना थंय अतिशयोक्ती विनोद घडटा.¹⁰

7. उपरोध

उपरोध (Sarcasm) हो साहित्यीक मळावेलो एक प्रभावी विनोदाचो प्रकार. हो विनोद थोडो आक्रमक आनी अन्याय अत्याचाराक उक्तेपणान विरोध दर्शोवपी आसता.¹¹

ह्या साबार प्रकारांतल्यान विनोद निर्मिती करपाचो प्रयत्न बरोवपी करता. कोंकणी साहित्यांत नाटकाच्या विविध प्रकारांत तांचो प्रयोग जाल्लो जाणवता.

2.3. व्याख्या

1. ऑक्सफर्ड अँडव्हान्सड लर्नर डिक्शनरीच्या मतान:-

“Comedy means a branch of drama that deals with everyday life and humourous events.”¹²

विनोद म्हळ्यार दिसपट्ट्या जिणेचेर आनी विनोदी घडणुकांचेर आदारीत नाटकाचो एक फांटो. तशेंच उजवाडाचें आनी विनोदी प्रकारचें नाट्य नाटक असोय ताचो अर्थ जाता. विनोदाची व्याख्या अशी करूं येता, सुखी शेवट आशिल्लें नाटक.

2. रेनी एम.डीकन हाणें विनोदाची व्याख्या अशी केल्या:

“Comedy, considered in its essence, represents the forces of life as opposite to the forces of death, the latter, in a greater or less degree, forming the subject of tragedy.”¹³

हास्य, ताच्या सारांत विचारांत घेतल्यार, जिणेच्या शक्तींचें प्रतिनिधित्व मरणाच्या शक्तींच्या विरुद्ध करता, उपरांतचीं शक्तीं उण्या चड प्रमाणांत शोकांतिकाचो विशय तयार करतात.

3. जॉर्ज मेरेडिथ हाणें आपल्या आयडिया ऑफ कॉमेडी ह्या ग्रंथांत:-

"Comedy appeals to the intelligence unadulterated and unassuming and targets our heads. In other words, comedy is an artificial play, and its main function is to focus attention on what ails the world. Comedy is critical but in its scourge of folly and vice."¹⁴

विनोद बुद्धीमत्ताक अविकृत आनी निश्चितपणान आकर्शीत करता आनी आमच्या तकलेक लक्ष्य करता अशें तांचें मत आसा. म्हणल्यार विनोद हें कृत्रीम नाटक आसून संवसाराक कितें दुर्येंस जाता ताचेर लक्ष केंद्रीत करप हें ताचें मुखेल काम. मूर्खपणाच्या आनी दुश्टपणाच्या त्रासांतल्यान मुक्त करपाक विनोद विमर्शीक आसता.

अशें तरेन विनोदाच्यो कांय व्याख्या मांडलेल्यो आसा. विनोदाक खाशेल्या दृष्टीकोनान पळोवपाची नदर ह्यो व्याख्या भेटयतात.

2.4 संकल्पना

विनोदाक साहित्यांत उंचेलें स्थान आसा. भरतमुनीन संस्कृत रंगभुंयेर मुखेल पात्रा वांगडा विदुषक हें पात्र ओगीच हाडूंक नाशिल्लें. आयज वैजकीशास्त्र लेगीत विनोदाक भलायकेच्या नदरेन खूब म्हत्व दिता. विनोदाचो साहित्या वांगडाच जिणेंतय तितलोच म्हत्वाचो वांटो आसा.

फांकीवंत विनोदी लेखक दोतोर दत्ताराम सुखठणकार एके कडेन म्हण्टात, “विनोद ही एक अप्रूप गजाल. ती सगळ्यांकूच जमता अशें ना. मुळचें विनोदी आंग आसचें पडटा. पूण तें आसलें म्हणून मनीस विनोदी वाङ्मय निर्माण करूंक पावना. विनोदी वाङ्मय निर्माण जावपाक खूप काळ लागता.”¹⁵

दुसऱ्यांक दुखोवन केल्लो विनोद, शारिरीक व्यंगाचेर केल्लो विनोद, कमरे सकयलो विनोद, दोष्टी अर्थ आशिल्लो विनोद, हो विनोद न्ही. विनोद समजुपाक, तो तोखेवपाक मनाचे उंचेलें बळगें जाय. जो मनीस स्वताचे उणेपणाचेर हांसता ताका विनोद समजून घेवपाक व्हडलीशी तकाळस करची पडना. मनशा भितरली अशी ही वृत्ती, विनोदी घडणूक जावं, जावं कविता वा नाटकांतल्यो घडणुको जावं, तांका काळजासावन प्रतिसाद दितात. विनोद हो समाज बांदावळीचें एक बऱ्यांतलें बरें माध्यम.¹⁶

विनोद हो नाटकीय सादरीकरणाचो एक प्रकार आसून तातूंत विनोदी घडणुको दाखोवपी आनी निमाणें पात्रांक संकश्टां वयल्यान जैत मेळोवन दिवपी हळुवार वा विनोदी स्वर आसता. मनशाचे जिणेंत विनोद जाय. ताण हलको करपाक. साहित्य भितर विनोद हाताळपाक भोव कठीण. कारण तातूंत व्हावपाची खूब शक्यताय आसतात. आमचो लोकवेद जशे परी धालो, मांडो, शिगम्याचीं - होळयेचीं गितां, लोक

काणयो, म्हणी, उमाणी हातूंत आमकां विनोद मेळटा. शणै गोंयबाब ते आयचे आघाडीचे लेखक हांणी केन्ना ना केन्ना विनोदी लेखन केलां. कथा, लेख, कविता, नाटकां हया प्रकारांतल्यान हें बरप लोकां मुखार आयलां. विनोदाची निर्मणी आमचे मेरेन पावता ती जिणेंतल्या घडणुकांतल्यान, रुपांतल्यान, कृती म्हळ्यार करणेंतल्यान, तांतूतल्यान येवपी सुबध्द आकारांतल्यान आनी हें चैतन्य शुध्दरूपांत उक्तावपी साहित्यांतल्यान.

विनोद हो गंभिरतायेन घेवपाचो विशय न्हय अशें थोड्यांचें म्हणणें आसा. पूण गंभिर विशय जर कोणाकय दुखयनासतना सभे माजार मांडटलो जाल्यार विनोदा शिवाय दुसरें खंयचेंय माध्यम ना.

विनोद असो आसूंक जाय जो मनशाक लागीं करता. आपले भितरलें मोठेपण कमी करून एकामेकां भितर विश्वासाचें, प्रेमाचें नातें तयार करता. विनोद वाचून वा आयकून आमचें मानसीक दुख्ख, तणाव कमी जावंक जाय. नाका आशिल्लीं चिंतना, दुसऱ्यां विशींची सुडबुद्धी हाचो उजो पालोवपाक विनोद खूब मजत करता.

संदर्भ

1. पवार, गो. मा. विनोद-तत्व आणि स्वरूप. मौज प्रकाशन, मुंबई. 2006. पान-1
2. पवार, गो. मा. विनोद-तत्व आणि स्वरूप. मौज प्रकाशन, मुंबई. 2006. पान-6
3. पवार, गो. मा. विनोद-तत्व आणि स्वरूप. मौज प्रकाशन, मुंबई. 2006. पान-9
4. पवार, गो. मा. विनोद-तत्व आणि स्वरूप. मौज प्रकाशन, मुंबई. 2006. पान-11
5. चोपडेकर, हनुमंत. मोलावणी. भूमि प्रकाशन: सत्तरी- गोंय. 2021. पान 211.
6. चोपडेकर, हनुमंत. मोलावणी. भूमि प्रकाशन: सत्तरी- गोंय. 2021. पान 212.
7. चोपडेकर, हनुमंत. मोलावणी. भूमि प्रकाशन: सत्तरी- गोंय. 2021. पान 213.
8. चोपडेकर, हनुमंत. मोलावणी. भूमि प्रकाशन: सत्तरी- गोंय. 2021. पान 214.
9. चोपडेकर, हनुमंत. मोलावणी. भूमि प्रकाशन: सत्तरी- गोंय. 2021. पान 215.

10. चोपडेकर, हनुमंत.मोलावणी. भूमि प्रकाशन: सत्तरी- गोंय.
2021. पान 216.
11. चोपडेकर, हनुमंत.मोलावणी. भूमि प्रकाशन: सत्तरी- गोंय.
2021. पान 216.
12. <https://owlcation.com/humanities/What-is-a-Comedy-Detailed-Analysis-Explanation>
13. <https://owlcation.com/humanities/What-is-a-Comedy-Detailed-Analysis-Explanation>
14. <https://owlcation.com/humanities/What-is-a-Comedy-Detailed-Analysis-Explanation>
15. संपा. आसावरी नायक. जाग फ्रेबुवारी 2024 हातूंत
संपादकीय हाणी 'विनोदी कोंकणी साहित्य' आनी महेश
पारकार हाणी बरयल्लो 'विनोद- समाज बांदीवळीचें घटमूट
सादन' (पान 2).
16. संपा. आसावरी नायक. जाग फ्रेबुवारी 2019 हातूंत
सखाराम शेणवी बोरकार हांणी 'कृ. म. सुखठणकारांच्या
विनोदी साहित्यांतले गंभिर्य' (पान 24).

प्रकरण 3

महेश नायकाच्या नाटकांतलें विनोदी विशय

महेश नायकाच्या नाटकांतलें विनोदी विशय

3.1 समाजीक

3.2 राजकी

3.3 मोगाची

महेश नायकाच्या नाटकांतलें विनोदी विशय

नाटक हें पळोवपाचे तशेंच आसकुपाचें साहित्य. जिविताक सगळ्यांत लागीं अशें साहित्य 'नाटक'. म्हातारी, दादले, बायलो, वयांत आयिल्ले तरणे, माणकुली भुरगीं ही सगळीं नाटक पळोवपाचे प्रेक्षक. म्हणटकच नाटकांत सगळ्यांक कळटा अशी भास बरोवची. सगळ्यांक समजता असो विशय मांडचो. आमच्या समाजांत घडपी घडणुकांचेर, परिस्थितीचेर लेखक बरयतात. वाचतल्यांक वा पळयतल्यांक नाटकाचो विशय आपलोच दिसपाक जाय. वा खंय तरी तो पळयलां वा आयकलां अशें आसपाक जाय.

महेश चंद्रकांत नायक ह्या नाटककारान गोंयच्या उत्सवी कोंकणी रंगमाचयेक भोव मोलादीक योगदान दिलां. जायत्या गांवांनी उत्सवांत जंय कोंकणी नाटकां जातात थंय तांचें एक तरी नाटक आसताच. विनोद ही तांच्या नाटकांची खाशेंलेपण. तांच्या सगळ्या नाटकांची नांवां अ ह्या स्वराक्षरान सुरू जातात हें तांचें आनीक एक खाशेलेपण. तांणी कांय नाटकांनी बायलांच पात्रां आशिल्लीं बरयल्यांत आनी मोठ्या प्रमाणांत ताचे प्रयोगय जाल्ले दिश्टी पडटा. सुटसुटीत विशय, ल्हान ल्हान संवाद आनी दिसपट्टे जिणेंत घडपी विनोद घेवन प्रयोगसुलभ संहिता रचप हाचेर तांणी भर दिल्लो दिसता तेच खातीर तांणी बरयल्या दर एका नव्या नाटकाक बरो येवकार मेळटा.

महेश चंद्रकांत नायक म्हणटा आसतना तांच्या नाटकांनी वेगळोच विशय आसा. ते भायर तांचे विशय सदचे जिणेंतलें दिसता. विशय सुटसुटीत आसले तरी दर एका नाटकांत विशयांची वैविध्यता मात निश्चितच दिश्टी पडटा.

3.1 समाजीक

समाज हो एकामेकांत गुंथिल्लो आसता. समाजांतल्या व्यक्तींचो परस्पर क्रिया समजुती, परंपरा, चालीरिती, नेम, मुल्यां आनी वागणूक हांचेर आदारून आसता. समाजीक विशय जेन्ना महेश नायकाच्या नाटकांनी पळयता तेन्ना तांची चडांत चड नाटकां समाजीक देख दिता. वाचप्याच्या वा पळोवप्याच्या मनांत सुदारणा वा परिवर्तन जातलें हाची आस्त तें बाळगिंता.

तांच्या नाटकांनी सामाजीक विशय जेन्ना आमी म्हणटा तेन्ना समाजाची जाण तांका कितलीं आसा तें जाणवता. हया शिक्षीत आनी अशिक्षीत जाणकाऱ्यांक तो आपल्या परिन समाजाची जाण करून दिता. *आय अँम सॉरी* हया नाटकाचो विशय तांणी मांडलां ती खंय तरी घडिल्ली एक घटना पूण तातूंत तांणे रहस्य निर्माण करून आमच्या मुखार दवरतां. विशय गंभीर आसा पूण तातूंत लेगीत विनोद भरसला. समाजांत कितलेशेच फावट एका बायलेचो लग्न जावन वा लग्नां आदी दुसऱ्या दादल्या वांगडा संबंध आसता. तशेंच आपल्या घोवाक

काळखांत दवरून दुसऱ्याच्या भुरग्याक ताचे म्हण सांगप. हें चडशें घडटा समाजाच्या भंयान. समाजीक नदरेंतल्यान जेन्ना आमी पळयता तेन्ना ती चूक पूण महेश नायक हांगसर समाजाक सुदारपाचो यत्न करता. नाटकांतलें कविता जेन्ना तरुणाक फटयता तेन्ना तरुणाक मिथिला आपली चली न्हय हें खबर आसतना ताका तो आपणायता आनी आपल्या जिवा परस चड मोग करता. **देखीक:-** तरुणः माग बेटा तुज्या खातीर हांव जीव दिवपाक तयार आसा¹. (आय अँम सॉरी - पान 9). समाज असल्या तरेच्या गजालीक मान दिना पूण लेखकान ताचो प्रयोग नाटकांत समाज प्रबोधना खातीर केला.

तें कांय कडेन शाब्दीक विनोद वापरता. जातूंत तें टॉन्ट मारता आनी सांगता. शब्दा वांगडा खेळून आपलो विशय मांडपाचो प्रयत्न करता. एक एकदा टॉन्टींग करुण एकाद्री गजाल भायर काडप जाता. **देखीक:-** तरुणः आयज बेगीन निजयताशें. म्हाका मारून वडेवपाचो plan ना मगो². (आय अँम सॉरी - पान 4)

अँरेस्ट हिम हया नाटकांत महेश नायक प्रेक्षकांची मनां रिझयता, तांका केन्ना हांसयता. पूण तांची मनां अस्वस्थ करता. समाजीक प्रस्न सोडवप हो नाटककाराचो धर्म न्हय. पूण ते प्रस्न प्रभावी तरेन मांडून तांची काळजां हालोवन तांकां विचार करूंक लावप हें ताचें एक काम. मनीस जल्माक येताच वायट आसना तांका समाज आनी परिस्थिती

वायट करता वा थारायता. सुर्या नांवाचो नामनेचो गूंड, ह्या नाटकांतले मुखेल पात्र. सुर्याचें सुनिताक मेळप, ताचो मोग, सुर्याचीं फटींगपणा, लग्न, सुनिताचें गुरवारपण हें सगळें जालें उपरांत एकाद्रो मनीस स्वताक आनी आपल्या सातीदारांक बदलपाक सोंदता पूण ताची वायट कामा ताचो साथ सोडना आनी हाका लागून सुर्या सगळो संवसार इबाडटा. हें सगळें महेशान सादया - सोप्या कोंकणींत मांडलां. समाज कितलेय जालें एकादर्या गुंडाक सुदारपाचो यत्न करपाक दिना कारण एकदा मनीस वायट कामांत घुंसलो जाल्यार तो परत बरो जांवक शकना.

पेडण्याची बोली वापरून एकाद्रे बाबल्या नांवाच्या पात्राक विनोदी ढंग दिल्लो पळोवपाक मेळटा. देवळांत भायर बशिल्लें कडेन कोण तरी ताका येवन भीख घालता. तेन्ना तो म्हणटा तें आयकून आनी पळोवन हासूंक येता. **देखीक:-** बाबल्या: ऐ दादा, मी भिकारी नाय, देवळांन गर्दी आसा आणि माजे पाय वळले म्हणान मी हडेन बसलंय. हे घे तुमचें पैसे³. (अँस्ट हिम - पान 8) ह्यो प्रसंग जर प्रत्यक्षान पळयत जाल्यार हास्य निर्माण जातलें. नाटक सादर जाता आसतना दिग्दर्शक एखादो पेडणे बोलियेंतलो संवाद पेडणेच्या पात्राच्या आदारान व्यक्त करपाक लायता तेन्ना थंय विनोद निर्माण जाता.

आकू आमचें डाकू हें नाटक एका आजयेचें. आपल्या तिनूय नातीं वांगडा डाकवा भशेंन वागपी आजयेचें. समाजाच्या भंयान आकून दोगां नातींक घरांत दामून दवरल्यांत तशेंच समाजाचे वायट नदरे पासून तांकां वाटोवपाक, दम दिवपाक तिसरें नातीक चेड्याची वागणूक दिल्या. स्ट्रीकट रावपी बायल पुरूशी पेश्यान रावपी बायल दिसता. तांकां चेड्या कडेन झगडी करूंक शिकयलां. बापायची सावळी नाशिल्लीं भुरगीं. आकून आपल्या भितरलें आवयक मारून उडल्या. आकूक चेडवा नाकात चेडे जाय आसतात. ह्या तिच्या हाका लागून आवयची आनी भुरग्यांची ताटातूट जाता. समाजांत चेडवांक चड प्रमाणांत सुखान जियेवपाचो अधिकार ना. चल्यांक आपणाक कितें जांय ते करपाक पुराय पणान हक्क अजून मेरेन दिल्लो पळोवपाक मेळना. हाचेच एक उदाहरण म्हळ्यार हें नाटक.

जरी हें नाटक समाजाच्यो देखी दिता तरीय आसतना हास्य निर्माण जाता हें पळोवपाक मेळटा. आकूची नात शितल हाका जर कसलो भंय दिसलो जाल्यार तें घुवळ येवन पडटालें. ताकां शुद्धीर हाडपाक ती दांडो घेवन शितलाचेर मारताली. हें चितूनच हांसपाक येता.

देखीक:- शितल:- म्हाका सदचे भशेन घुंवळ आयली.

श्वेता:- आनी सदचे भशेन हांवें दांडो मारलो.

शितल:- घुंवळ येता ताचेर उदक मारतात, दांडो न्हय. घरांत नळ ना गो? दुकरिणी, कसलो दांडो मारलो? सोमतो म्हजो जीव काडलो.⁴(आकू आमचें डाकू -पान 1) हे प्रकट जातना तातूंतलें व्यंग आनी विनोद व्यक्त जाता.

तशेंच आकू कडसून लोक उदार साडयो घेताली आनी वयल्यान तिका कितें कितें म्हणटाली. **देखीक:-** शेवंती:- पयसुल्ल्यान उठून दिसतलें म्हणल्यार? लागींच्यान कितें राक्षीण कशी दिसतली? नाका म्हाका उठून दिसता तसली साडी.⁵(आकू आमचें डाकू - पान 30). मनशाच्या शारिराक धरून आयिल्लो विनोद पळोवपाक मेळटा. ती आकू वांगडा बेश्टीच वाद घालताली आनी तो वाद हासोवनो दिसतालो.

3.2 राजकी

आतां दर एकल्याक जगपाची आस आसता. कितें तरी करपाची वा मेळोवपाची आनी कोण तरी जावपाची. हें सगळें मेळोवपाक सगळें सोपेपणी मेळोवपाक शकना ताका लागून मनीस चुकीची वाट आपणायता. कांय जाण मनाक दुखयता तर कांय जाण भ्रश्टाचार करता, पाप करता, काय जाण खून लेगीत करता. एकदाचो मनीस राजकारणांत घुंसलो म्हणटकीर लाच घेवप आनी दिवप, कोणाक मारप वा कोणाक धमकावप. हया सगळ्या गजालींक कायदो आसा पूण तो कायदो पाळिना ही वेगळी गजाल. आमचें राजकारणूच असल्या

गजालीक पाळो दिता. आनी हाका लागून कोणाचेर विस्वास दवरप कठीण जाला.

महेश नायक हांच्याय कांय नाटकांनी आमका राजकी संदर्भ आशिल्लो पळोवं मेळटा. *आत्मो* ह्या नाटकांत यम हे पात्र आयलां. 'हिन्दू' धर्मीन 'यम' हें नांव नवें न्हय. अशें म्हणतात, मरण लागी पाविल्या मनशा फाटल्यान यमाची सावळी आसता. यम मेळ्ल्या मनशांचे आत्में आपल्या दरबारान व्हरता आनी तांच्या जिवनाचो हिशोब मांडता. तेन्नाच दादाभाई नांवांच्या एका राजकारण्याक यम ताणें जनतेचेर केल्ल्या फटींगपणाचेर भाश्य करता. लोकांक फटींग आशवासना दिलीं. भ्रश्टाचार केलो. तशेंच जेन्ना मनीस सरपंच जाता तो आपशीच भ्रश्टाचार करपाक लागता. तांचे भायल्ल्यान रूप एक आनी भितरल्यान एक. मनशांच्या मना कडेन खेळप हें ताका भोव मानवता. तशेंच सरकाराचे काम करपी रसत्या वयलें ट्रॅफीक पुलीस. आपलें पोट भरपाक भ्रश्टेच येता वयता चालकांक तांचीं कांयच चूक नासतना तांकां आडायतात आनी पयशें हाताळप. तांकां तालांव मारप. आनी जनतेक त्रास करप. **देखीक:** मनीस:- वारें कमी आसल्यार फायन? सायब हो खंयचो कायदो?⁶ (*आत्मो* पान 24). हांगसर डायलोगांच्या माध्यमांतल्यान हास्य निर्माण करता. यम आनी चित्रगुप्त हांकां कंप्युटर म्हणल्यार किती खबर नासली तें कंप्युटराक पुस्तक अशें

म्हणटा. तांचे तें अज्ञान पळोवन चितूनच हास्य निर्माण जाता.

देखीक:- चित्रगुप्त: महाराज पृथ्वेर कॉम्प्युटर नांवांचें पुस्तक आयलां. तांतून आमकां सगळो हिसोब बरोवन दवरूंक मेळटा. महाराज त्या पुस्तकांत पानां नासतात. फक्त मावस दामपाचो. सगळे दिश्टी पडटा.⁷ (आत्मो पान 5)

हांगा संवादानी कॉमेडी भास वापरून हास्य निर्माण केल्लें पळोवाक मेळटा. **देखीक:-** दीपक: आबोल्या, बेव्फा खंयचें. क्यूं मेरा दिल तोडा?

चित्रगुप्त: दिल तोडा न्हय, सर फोडा. फातराक आंदळलो आनी तकली फुटली तुजी.

दीपक: आबोल्या तुवेन साथ मरनेकी कसम खाई थी फिर क्यों घात किया?(आत्मो पान 8).

3.3 मोगाची

मोग हो आंधळो आसता. मोग म्हळ्यार उतरांनी वळखूंक शकना अशी भावनां. मोग सकारात्मक आनी नकारात्मक दोनूय आसूं येता. मोग फक्त दोन मनशां मदी न्हय तर तो दोन काळजां मदलो, दोन आत्म्या मदलो वा दोन मना मदलो. मनशाक मोग करप सोपें पण जो खऱ्या अर्थान ताका सांबाळटा तोच खरो मोगी. मनीस मोगान स्वार्थी तसोच निस्वार्थी आसता. मोगान नातें घट उरता. मोग जांव कितकोय कठीन

आसलो तरी तांच्यानी शेवट सुखात्मक दाखयल्लो आसा. महेश नायकाच्या नाटकांनी आमकां चडशें विशय मोगाचें विशय आयिल्ले दिश्टी पडटा. घोव बायलेचो, बापूय- धुवेचो, चली- चल्याचो तसोच देशा खातीर मोग. मोग म्हणटा आसतना तें एकच नात्या विशीं भाश्य करिनासतना वेगवेगळ्यां नात्यांचेर भाश्य करता.

ऑल फॉर यू हें नाटक इश्टा मदीं जाल्या मोगाची काणी जातूंत अनिकेत रियाक मोग करता आनी रिया चली प्रेमाक मोग करता. भुरग्यापणातलो मोग जेन्ना कॉलेजींत पावता तेन्ना तांच्या मदीं बदल्याची भावनां निर्माण जाता. ते मारामारी करपाक लागता. एका चलयेक लागून झगडटात आनी दुस्मानकाय निर्माण जाता. निमणे कडेन अनिकेत आनी रिया दोगांय इश्टागतीच्या मोगान येता. जेन्ना प्रेमाक रियाचो काका प्रोपटेक लागून मारून उडयता.

शारिरीक व्यंग दिसता. हातूंत लेखक पात्रां घेवन विनोद करता. बाळू नांवाचें तोतलें पात्र घातला. तो जसो उलयता तातूंत हास्पाक येता.

देखीक:- बाळू: ऐ... फुलें येव नाका चाकवान बालीक कुलके कलतलो.(चाकू उघडपाचो प्रयत्न करता. पुण जायना म्हण संकल्पाकडे दिता) मातशें उगलून दिलें.⁹(ऑल फॉर यू - पान 18)

तशेंच संवादानां अतिशयोक्ती वापरीली पळोवपाक मेळटा. तोच तोच संवाद घेवन चड केल्ले अशें दिसता. **देखीक** बाळू:- म्हजी आई शदाच

शांगताली ..... हें वाक्य सात फावटी पयल्या प्रसंगात आयिल्ले आसा.¹⁰ (ऑल फॉर यू - पान 4)

ओन्ली फॉर यू हें नाटक पुरायपणी कश्ट करपी मोगाचें. ह्या काणयेन मोगा बरोबर मोगीय आंधळे जाता. तरी लेगीत हांगा मोगाचो कोंब रुजलां. ह्या काणयेंत उजवाड ना आसा तो फक्त काळोख. हे काणयेन आवयचो आपल्या एकुलत्या एक भुरग्याचेर मोग दाखयलां. ताचें लाड, अपुरबाय इतकें जाल्या की तो भुरगेपणांतल्यान भायरूच सरूंक ना. हे काणयेन अशेच दोन मोगी आसा, किरण आनी मयुर उर्फ बाबू. दोगाय, एकामेकाचेर खूप मोग करता. किरण एक आंधळें चेडूं. जाल्यार बाबू ताचें फक्त वय आनी शरीर वाडलां. स्वभावान, मनान तो भुरगोच उरला. किरणाचें जिवीत काळखान शेणलां जाल्यार बाबूचें शरीर काळ्या रंगान बुडला. तरी लेगीत दोनूय काळे रंग एक जालें आनी तांणी आपल्या जिवीतान मोगाचो तांबडो रंग भरलो. जेन्ना बाबून किरणाच्या दोळ्याचें ऑपरेशन करपाचें थारायलें तो खूप भियालो कारण ताका दिसपाक लागलें, जर किरणाक दिसपाक लागलें आनी ताणें ताका ताच्या काळ्या रंगा खातीर ताका नाकारलो जाल्यार पूण अशें जालें ना जेन्ना किरणाचें ओपरेशन केलें तेन्ना किरणान फट सांगलें आपणाक कांयच दिसना कारण ताका बाबूक दुखी करपाचो नासलो. पूण जेन्ना बाबून ताचे ऑपरेशन परत करपाक लागून खर परिश्रम करून पयशें

एकठांय करपाक मेळटा तें काम करपाक लागलो तेन्ना किरणाक ताची हालत पळोवपाक जायना जाली आनी खरें सांगचे पडलें. किरणान आपलो खरो मोग शरिराचो रंग पळोवन न्हय तर ताचो स्वभाव पळोवन केलो. मोगा खातीर दिल्लो आपल्या दोळ्यांचो त्याग हाका लागून तांचो मोग आनीक वाडलो.

हांगासर पात्रांक कुड्डे आनी लुडबे पात्र घेवन नाटकाक हासयत दवरलां. कुड्डे आसलेकीच कोणाक कांय दिसना. हांगसरलें पात्र किरण जें कुड्डे हाच्या वांगडा बाबू जो लुडबो जेन्ना किरणाक उलो मारतालो तेन्ना तें धांवत भायर येवन कितें ना कितें तरी फोडटालें वा आपूण खंय तरी आपडटालें.

तशेंच तातूंतली बाबूची आवय हांकां संवाद अती करून दिल्लो आसा. **देखीक** आवय:- म्हळ्यार, ह्या वयार दुसरो धर म्हणता?¹¹ (ओन्ली फॉर यू - पान 2) अति करप हो विनोदाचो एक प्रकार.

तशेंच आवय शिकूंक नासल्या कारणाक ती जी इंग्लीश उलयता तातूंत हासपाक येता. **देखीक**: आवय:- Right right जसो तू अंकल अमेरिका, तशें हांव Mother India. तांका अजून का दिवंक ना. You जाय tea, चल गो च्या हाड.आमगेर tata tea¹². (ओन्ली फॉर यू - पान 54)

संदर्भ

1. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आय अँम सॉरी*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2005. पान 9.
2. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आय अँम सॉरी*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2005. पान 4.
3. नाईक, महेश चंद्रकांत. *अँरेस्ट हिम*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी-गोंय. 2003. पान 8.
4. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आकूँ आमचें डाकू*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2022. पान 1
5. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आकूँ आमचें डाकू*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2022. पान 30.
6. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आत्मो*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2007. पान 6.
7. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आत्मो*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2007. पान 5.
8. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आत्मो*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2007. पान 8.
9. नाईक, महेश चंद्रकांत. *ऑल फॉर यू*. कला अंकूर, पर्वरी-गोंय. 2002. पान 18

10. नाईक, महेश चंद्रकांत. ऑल फॉर यू. कला अंकूर, पर्वरी-गोंय. 2002. पान 4

11. नाईक, महेश चंद्रकांत. ओन्ली फॉर यू. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी-गोंय. 2009. पान 2

12. नाईक, महेश चंद्रकांत. ओन्ली फॉर यू. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी-गोंय. 2009. पान 54

प्रकरण 4

महेश नायकाच्या नाटकांत आयिल्लो आशय

महेश नायकाच्या नाटकांत आयिल्लो आशय

- 4.1 भुताचो आशय घेवन आयिल्ली नाटकां
- 4.2 धर्मिक नाटकां
- 4.3 जनावरांचेर नाटकां
- 4.4 मनशाचेर आदारिल्ले नाटकां

महेश नायकाच्या नाटकांत आयिल्लो आशय

आशय हो विशयाक धरून आसपाक जाय. विशय जसो आसता त्या प्रमाणे आशयाची मांडणी जाता. आशयाक लागून जें कितें त्या साहित्य कृतींत आसा ताचो आसपाव जाता. महेश चंद्रकांत नायक हांचे टायटल आनी आशय हांचो संबंध एक सारकोच पळोवपाक मेळटा. जसो ते आपले विशय मांडटा त्याच प्रमाणे ते आपल्या आशयांत ताचो आसपाव करता.

तांच्यानी विशया भितर रिगून आपलो आशय मांडिल्लो आसा. समाजाची जाण तांका आसा हें तांची नाटकां वाचल्या उपरांत जाणवता.

4.1 भूताचो आशय घेवन आयिल्ली नाटकां

आतां करपाचें कितें? हें विनोदी, रहस्यमय आनी भंयपट अशें नाटक जें एके सत्य घडणुकेचेर आदारीत आसा. नाटकाचे सुरवेक घरांत लग्नाचें वातावरण आसा. बाबाच्या घरांत नवी सून आयल्या म्हणून बाबा उमेदीन आसा. शुभमाच्या लग्नाची पयली रात. तो कुडींत वता आनी भिवन थतर-वितर जावन भायर येता. नवी व्हंकल शशिकला दोळे मोटे करून, मानेर केंस सोडून, दांत ओंठ खायत भायर येता. तें बंगाली उलयता, आपूण मोनजोलिका म्हणटा आनी कथक नाचता.

तिका पळोवन बाबा आनी शुभम भियेतात. शशिकला केन्ना आपल्या
 मेल्ल्या भावा कडेन उलयता तर केन्ना तिच्या आंगांत ललिता येता
 जाल्यार केन्ना बाबालो मेल्लो बापूय आपो येता. हें सगलें कांय खीण
 घडटा आनी उपरांत तें भूत शशिकलेंतल्या आंगांतल्यान वता. अश्यो
 जायत्यो घडणुको ह्या नाटकांत घडटात. ह्यो घडणुको नाटक
 वाचतल्याक वा नाटक पळयतल्याक हांसयताय आनी तेच बरोबर
 रहस्यमय वातावरण तयार करून आपल्या भावनां भितर गुंथोवन
 दवरता. सत्य केन्ना चड तेंप लिपून उरना अशें म्हणटात.

तशेंच नाटकाच्या शेवटाक बाबा आनी बाबाचो इश्ट मधू दोगांय मेळून
 शशिकलाच्या नाटकाचें सत्य उगड्यार हाडटात आनी शशिकलाक
 आपली चूक कळटा.

नाटकांतले संवाद नाटकाक जितें करतात. *आतां करपाचें कितें?* ह्या
 नाटकांतले संवाद सभावीक, सुटसुटीत आसात. विनोदी शैली नाटकाच्या
 दर एका प्रसंगांत दिसता. प्रसंगांतली नाट्यत्मकताय जळीं थळीं आसा.
 दर एका प्रसंगाचेर विनोदी शैलींत भाश्य केलां. शाब्दीक विनोद हो ह्या
 नाटकाचो अंगभूत गूण म्हणूंक जाय. ह्या नाटकाच्या पात्रांचीं नांवां
 लेगीत आशय समृद्ध करपी आनी विनोदी शैलींतल्यान भाश्य करपी
 अशीं आसात. देखीक: बाबा, मधू, शुभम, शशिकला अशीं पात्रां.
 नाटकांतलीं उपकथानकां आनी गांवच्या चाली-रितींचो केल्लो वापर

संहितेची गिरेस्तकाय आनीक वाडयता. नाटकाची एक म्हत्वाचें खाशेलेपण म्हणल्यार लेखकान केल्लो शेवट. शेवट बरो जालो जाल्यार प्रेक्षक उमेदी जातात. शुभमाचो शशिकलाचेर केल्लो मोगूच तिचे दोळे उकते करता आनी तें आपल्या संवसाराची सुरवात खोशयेन करता. हें नाटक प्रेक्षकांचें मनोरंजन करपाक यशस्वी थारलां.

4.2 धर्मिक नाटकां

ओस्सय कार्नावाल हें पुराय विनोदी अशें नाटक. ही काणी शेजारा शेजारा रावपी मारिओ अंकल आनी बाबा हांची. हिंदू आनी क्रिस्तांव अश्या ह्या घरच्या मुखेल्यां मदल्यान उजो वचना. दोगाल्योय घरकान्नी आदल्यो घट्ट इस्टीणी, एकामेकागेर येवपी, वचपी, सांगतान भोवपी. एकदां मारिओ अंकलाली घरकान्न बाबाले बायलेक तियात्र पळोवपाक व्हरता पूण एका अपघातांत दोगांय मरतात. आपले बायलेच्या मरणाक दुःख्याली बायल जापासालदार ही दोगांय मदीं खर भावना आनी तातूंतल्यान दोगांय मदीं खर दुस्मानकाय तयार जाता.

नाटकाचो विशय तसो गंभीर पूण हलक्या फुलक्या विनोदी प्रसंगांची गुंथवण करून, आशयाक जोडपी उतरा-उतराक विनोदाची झालर दिवन महेश नायकान हें नाटक सुटसुटीत आनी थार दिनासताना हांसत दवरपी अशे उतरांयला. **देखीक:-** प्रकाश मारियोक सांगता- “काल लकीन कान हाडला तो व्हरता. सुयेंत सूत घालून दितां. घरा वचून

शिंवात”(ओस्सय कार्नावाल - पान 4) मारियो प्रकाशाक सांगता “मारियो:- शिंवोतां आनी आयज तेणें शेंपडी तोडल्या तिका वेल्डींग मात्तां. दांत काडून कित हांसोता? हिगांच गुळी घालून मात्तालों.”(ओस्सय कार्नावाल - पान 5). तरातरांचे धंदे करपी आनी दुसऱ्यांक आदार करपाक वतना आपून अडचणीत सापडपी निर्भय हें पात्रय संबंध नाटकभर वातावरण हांसते दवरता. आपलो सुणो मरता तेन्ना आपलो पूत मेला म्हूण विकलाप करपी बाबा, सुण्याच्या खाणावेल्यान आपलें हांशे करून घेवपी निर्भय, आपलोच कोंबो मारून आपणाकूच खावपाक दिलो म्हूण चाळवळो पाय, हिंदू घरांत जुळोवन घेतना ज्युलीची जाल्ली फजेत, अश्या कितल्याश्याच प्रसंगांनी हें नाटक यादींत उरपा सारखी छाप सोडता. धर्मीक वेगळेपणांतलो एकचार दाखोवपी महेश नायकांचे हें नाटकय भावनीक बळीश्ट आसा.

4.3 जनावराचेर नाटकां

आयते बांयत शिंव एक शिवाचें नाटक आनी ताच्या वागंडा एका मनशाचें नाटक. जनावरांक तोंड आसता पूण ती उलोवपाक शकना पूण हया नाटकांतलो शिंव उलयतां. सगळें सांगता आनी सगळें समजता. हया नाटकाचो आशय असो. सुजल नांवांचें पात्र प्रियांका नांवांच्या चलयेच्या मोगान आसता. पूण चलयेचो बापूय लग्नाक न्हयकारता म्हूण दोगांय बांयत जीव दिवपाचे थारायता. पूण सुजल

प्रियंका येवक ना म्हूण एकलोच बांयत उडी मारता पूण बांय पुराय सुकिल्ल्या कारणाक तो वाचता. ताका ते बांयत एक शिव मेळटा जो ताचे कडे संवाद सादता. अशेच उलयता उलयता सुजल भूतकाळान वचत रावता आनी आपले मोगाचें खीण याद करता. निमणे कडेन ताका जाणवता तो मोगीकेची वाट पळोवन थंयच न्हिदलो आनी सगळें सपनांत पळयतालो.

एक जनावर एका मनशां कडेन उलयता हें चिंतल्यारच हासपाक येता. अशे कांय प्रसंग जातूंत लेखक विनोद हाताळटा.

देखीक:- सुजल: मागीर चंद्राक पळोवन उलो मार.

शिव: म्हजें खाड पळोवन तुका हांव मुस्लीम कसो दिसलो?

सुजल: तुमचे जनावरांचे बरें. तुमकां जात ना धर्म.(पान 18)

सुजल:- तूं तकलेर दुप्पटा घे, धुळीन तोंण काळें जायत तुजें. तूय तुज्या डॅडी बशीन नरकासूर कशें दिसत. चल आता ती पिडा वाटेर सापडत आमकां.(आयते बांयत शिव - पान 40)

हें नाटक वाचतना वाचप्याक हासपाक लायता. अशें कांय प्रसंग येता जेन्ना शिवा वांगडा उलयतना विनोद निर्माण जाता. हें गंभीर स्वरूपाचे नाटक आसून तातूंत विनोदाचो अंश पळोवपाक मेळटा. ह्या नाटकांत

मात सैमाक सांबाळपाक जाय तशेंच जनावरांक सांबाळपाची देख महेश नायक दिता.

4.4 मनशाचेर आदारिल्ले नाटकां

जेन्ना आमी मनीस म्हणटा तेन्ना मनशाच्या अव्यांक लांगूक जाल्लो विनोद पळोवपाक मेळटा. तांच्या पात्रां वापरताना थोड्यांक लुळबो, कुड्डे, बेरो आदी पात्रां निर्माण केल्यात. तसोच ताणें वेग वेगळ्या वाटारांतल्या मनशांची भास वापरून नाटक विनोदी ढंगान केलोवपाचो यत्न केला. तें आपल्या नाटकांनी वातावरण निर्माण करपाक, व्यक्तिरेखा उब्यो करपाक येसस्वी जाला.

तांच्या *अँकटींग अँकटींग* ह्या नाटकांत लेखक सायमन सारकिल्ल्या पात्राक उबे करता जे साश्टी वाठारांतली भास उलयता. ह्या रामायण नाटकांत मराठी भाशेंत उलोवपाक लायला. हनुमन्ताचो रोल तो करता. तांतूत तो जी मराठी उलयता तेन्ना ती विनोद निर्माण करता..

देखीक:- सायमन: हा, हा, हा, हा,. मी कोण आहाय हें तुमकां माहीत आहाय? मी आहे हनिमून.

यशवंत: आरे, हनिमून न्हय, हनुमान.

सायमन: कोण?

यशवंत: हनुमान, हनुमान.

सायमन:- मी कोण आहाय हें तुमकां माहीत आहाय? मी आहे शक्तीमान. (अँकटींग अँकटींग - पान 74)

कोंकणीतली बोली भास आनी मनीस हांकां धरून कसो विनोद निर्माण करूंक शकता ताची ही देख आसा.

ऑल फॉर यू ह्या नाटकांत बाळू नांवांच्या पात्राक लुडब्याचो रोल दिवन नाटकांत हास्य निर्माण केलां. ह्या पात्रां विशीं लेखकांन बारीक अभ्यास केला. बाळूचे मन लेगीत खुब कवळें आशिल्लें. अशीं पात्रां उबारप एक एकदा कठीण थारता. देखीक:- शल तुमी उबे आशात न्ही?(पान 6). ह्या ल्हान आनी सुटसुटीत संवादाक लागून विनोद दिसता. लेखकाक केन्ना आनी कशे वातावरण तयार करप तें भेस बरें जमलां.

आंगाच्या कपड्यांचो आधार घेवन लेखक घडये विनोद करता. इल्ल्या इल्ल्या प्रसांगाक लागून वा संवादाक लागून लेखक रसिकता वाडयता.

देखीक:- अनिकेत: एक एकदा म्हजे कलसाव बाबा घालता म्हणून तें देंवता. (ऑल फॉर यू - पान 9)

ओन्ली फॉर यू ह्या नाटकांत लेगीत महेश नायक आपली विनोद निभुवपाची शैली तटस्तपणान वापरता. एक वाटेन तें बाबूक लुडबो तसोच बाबूच्या आवयक विनोदी पात्र म्हूण घेता. आवय ही लजकुरी तशींच हटी आनी आपलें राज चलोवपी पात्र म्हूण पळोवपाक मेळटा.

देखीक:- बाबू: ऐ आवय तू किल्याक हाचे वांगडा तायम वेश्त करता कलना.

आवय: म्हळ्यार, हया वयार दुसरे धर म्हणटा?(ओन्ली फॉर यू पान
2)

संदर्भ

1. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आता करपाचे किती?*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2021.
2. नाईक, महेश चंद्रकांत. *ओस्सय कार्नावाल*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2018.
3. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आयते बांयत शिंव*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2009.
4. नाईक, महेश चंद्रकांत. *अँकटीग अँकटीग*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2004.
5. नाईक, महेश चंद्रकांत. *ऑल फॉर यू*. कला अंकूर, पर्वरी - गोंय. 2002.
6. नाईक, महेश चंद्रकांत. *ओन्ली फॉर यू*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2009.

प्रकरण 5

महेश नायकाची विनोदी नाटकां भायली नाटकां

महेश नायकाची विनोदी नाटकां भायली नाटकां

5.1 समाजीक

5.2 भावनीक

5.3 मोगाची

महेश नायकाची विनोदी नाटकां भायली नाटकां

महेश चंद्रकांत नायक हें अशें लेखक जें फकत आपल्या नाटकांनी वेग वेगळें विशय घेवन विनोदूच निर्माण करनात तर तें विनोदा भायलीं नाटकांय रचतात. तें नाटकानी रहस्य निर्माण करता. तांच्या नाटकाची सुरवात जांव कितकी दुखात्मक आसली तरीय ताचो शेवट सदांच सुखात्मक आसता. तांची नाटकां वाचली वा पळयली म्हणटकीत प्रेक्षकां कडल्यान बरो प्रतिसाद आमकां पळोवपाक मेळटा. तांच्या नाटकानी समाजाक देख दिवपा सारको आशय आसता. तांची नाटकां मोगाची आसली तरीय तातूंत लेगीत तें एक गुपीत संदेश मांडटात. आपली भावनीक कला आमकां स्पश्ट करता. मनशांची मानसिकता समजून घेवपाची तांक तांच्या मदी आसा ते पळोवपाक मेळटा.

समाजांत घडटा ती पिडापीड, भावुकता, मानसीकता. आनी मोगांत मेळ्ळीलो वेगळोच अणभव पळोवपाक मेळटा. लेखकान स्वता ते घडये अणभवूंक नासत पूण ताची जाण ताका आसा. कोणाच्या भावनांक दुखय नासतना तें आपल्या नाटकांनी आपली मतां मांडटा. समाजांत जे घडटा तें सगळ्या मेरेन पावोपाचें प्रभावी माध्यम म्हणल्यार नाटक. हाकाच धरून तो आपली नाटकां रचता आनी सादर करता. एकाद्री घटना उतरांच्या माध्यमांतल्यान लोका मेरेन पावोवपाची तांक पळोवपाक मेळटा. लेखक आपून जांवन ते पात्र घडटा. पात्रां वेंचपाची

कला आनी पात्रांक प्रेक्षकांक जांय तशीं घुटलावन हाडप हो तांचो खाशेलो गूण.

प्रेक्षकांक जांय आसता ती मनरिजवण. ते आमकां तांच्या नाटकांनी पळोवपाक मेळटातच पूण तांच्या भायर आमकां तांच्या फाटली ताणें केल्ली धडपडूय पळोवपाक मेळटा. ती तडजोड जी ताणें समाजाक कितें तरी सांगपाक केल्या. कितें तरी मेळोवपाक आपल्या कल्पना शक्तींतल्यान उतरांच्या माध्यमांतल्यान पावोपाचो तांणी यत्न केला. तांची बरोवपाची शैली तांकां सगळ्या परस वेगळो थारता. आपली बाजू एकच दवरिनासतना सगळ्या बाजूनी तें वावरतात. तशेंच तांची विनोदा भायली कांय नाटकां आसात.

5.1 समाजीक नाटकां

खंयचोच मनीस एकोडे जिवीत जगपाक शकना. ताका आपल्या अस्तित्वा पासत समाजाचेर आदारून रावचें पडटा. मनशाच्या गरजांक अंत ना. भुरगेपणा सावन जाणटेपण मेरेन आमकां समाजाच्या विंगड विंगड घटकांच्या आदारान जिवीत सारचें पडटा. जायते फावट जातीच्या संदर्भांत ह्या शब्दाचो वापर जाता. तसोच बायल- दादलो, ग्रामीण समाज ह्या अर्थान लेगीत ह्या संकल्पनेक पळोवप जाता. मनीस हो समाजीक प्राणी जावन आसा. तो समाजा शिवाय रावपाक शकना.

जेन्ना मनशां मदीं समाजीक संबंद निर्माण जाता, तेन्ना आमी ताका समाज म्हणू येता. एखादो मनीस स्वता जावन समाजीक संबंद तशेंच समादजीक वेवस्थेचेर नियंत्रण दवरपाक शकना. समाज हो स्थितीशील आशिल्ल्यान काळा प्रमाण समाजांत जावपी बदल मनशाक आपणावन घेवचे पडटा. समाज हो जिवीताचो एक नितळ निवळ हारसो. समाजांत समाजीक संबंध भोव म्हत्वाचे आसता. प्रत्येक समाज एका खाशेल्ल्या पध्दतीन आपली जीण जगता.

समाजीक जाण आशिल्लो हो लेखक आपल्या नाटकांनी अशें विशय हाताळटा जातूंत मनशाची चितपाची वृत्ती कशीं आसा तें पळोवपाक मेळटा. *ऑल इज वेल* हें नाटक अशें दोन घराण्यांतलें जातूंत एक श्रीमंत तर दुसरें गरीब. गरीब घरांतले भुरगे जांका पयशाचें मोल कितें ते खबरू आसता आनी श्रीमंत जाका पयशांची किमत कचऱ्या सारकी दिसूंक लागता. बापायच्या पयश्यांचेर फोल्गा मारप. ही काणी तीन गरीब इश्टांची आनी एक श्रीमंत भुरग्याची. सुजल, नीव आनी सायमन हें गांवांतल्या एका शाळेंत शिकतालें. थंय जी बाई आशिल्ली ती तांका कांयच शिकयनासली. आपून शाळेंत उसरा येताली आनी हया भुरग्यां कडल्यान आपली घरां कडलीं कामा करून घेताली. तांकां तांदूळ वेचूंक लावप वा भाजी मोडून घेवप ही कामा ती करून घेताली. ती तांची शिक्षिका आशिल्ले कारणान ते कांयच करूंक शकनासलें. तशेंच तांचे

कडेन पयशें नासलें. आश्विन नांवाचो चलो जाका पयशांचो खूब गर्व आशिल्लो. ताका खाजगी शाळेंत घालपाक कळाव जालो म्हूण सरकारी शाळेंत घातिल्लो. पूण ताका थंयसरल्लें कांयच आवडूंक नाशिल्लें. तो थंयसरल्ल्या भुरग्यांक भुरशें वा शाळेक हळशीक म्हणटालो. पयल्याच दिसा जेन्ना तो शाळेंत गेलो तेन्ना ताका बाकीच्यांनी खेळपाक आपयलें आनी ताका मातयेंत लोळयलो. त्या चल्याच्या बापायन तांकां म्हणलें “शी, आश्विन हेंच्यावांगडा खेयटालो तू? हया असल्या भुरग्यावांगडा? माका पयली कयळेले हागां असले भुरगे शिकता जाल्यार हाव तुका धाडचोनासलो. फाल्याच्यान तू हया शाळेन येव नाका. तूजे खाजगी स्कुलान अँडमीशन जाले. चल या आमी.” (पान 24) ऑल इज वेल.

जेन्ना तें व्हड जालें तेन्ना ते एकाच हॉस्टेलांत एकाच रुमांत रावपाक लागलें. आश्विन व्हड जावन सिगरेट आनी सोरो पिवपाक लागता. हॉस्टेलांत टॉयलेटीन लिपून तो हें करतालो. ताका सायमन, नीव आनी सुजल आपल्या रुमांत नाका आशिल्लीं म्हूण आश्विन आनी संकल्प तांकां त्रास करताले तांणी रूम सोडचो देखून ते तांची सतावणूक करताले. पूण तांच्यानी तशें केलें ना. वयल्यान तांच्यानी आश्विनाक जिवेशी मारपाचो प्लेन केलो. तांणी संकल्प ना तें पळोवन आश्विनाचेर वार केलो तो मेलो. ताका जनेलांतल्यान भायर उडयलो. आनी कोणाक

कळपाक जायना म्हूण एक पुस्तक थंय उडयलें. पुलीसांनी सगळीं तपासणी केल्या उपरांत हया तिगांकूय अटक केली. जेन्ना पॉस्टमोर्टमांत कळ्ळें आश्विनाक पोलियो आसलो म्हण कळ्ळें तेन्ना आश्विनाच्या बापायन सांगलें ताका पोलियो नासलो तर आश्विनाच्या जुळ्या भावाक म्हणजेंच अनिकेताक पोलियो आसा अशें सांगून खुनाचें चित्र परतता आनी कळटा आश्विनान अनिकेताक प्रोपर्टीक लागून मारलो आनी ताका हॉस्टेलांत हाडून बसयलो आनी हे खून प्रकरण अशें तरेन आडनदर येता. बापायक आपली चूक कळटा आनी तो तिगायची माफी मांगता.

आमच्या समाजांत अशे जायत्या फावटी घडटा कि स्वताचे भाव - भावक प्रोपर्टीक लागून एकामेकाक मारतात. हो तांच्या मदलो द्वेष जांव घृणा सदांच एकामेकाक हिणसायता. गरीब मनीस स्वाता त्रास घेवन आपल्याक खंय तरी पावोपाचो यत्न करता. जाल्यार गिरेस्त मनशाक आपले पयशें मिरोवपाचो हावेस आसता. केन्नाच गरीब मनशाक हिणसावपाक फावना कारण तांचेर जे संस्कार जाता तो तांका बऱ्याक पावयता. हेंच आमकां महेश नायक आश्विन हया पात्राच्या आदारान सांगता. देखीक: "डॅडी: किदे? माका याद आसा त्यावेळार तुमका हावेन खूप वायट उतरा दिल्या. पूण आयज माका कयळें. मनशाक पैसो घडयना ताजो स्वभाव घडयता. तुमी गांवांतल्यान

शारामेरेन पावले अशेच मुखार सरात. जेवीतान तूमका यश फावो जावनी.”(पान 58 - ऑल इज वेल)

5.2 भावनीक

भावना म्हळ्यार सूख, वेदना, आकर्शण वा प्रतिकार अशी खंयचीय मानसीक, शारिरीक प्रतिसाद तातूंतल्यान फकत प्रतिसादाचें अस्तित्व सुचूं येता पूण ताच्या स्वरूपाविशीं वा तीव्रतेविशीं कांयच सुचना. जेन्ना तुमी कोणाच्याय भावनांचो उल्लेख करतात, तेन्ना तुमी तांकां एक तर खोशी दिवं शकता वा ताका दुख. भावनां व्यक्त केले की मन शांत जाता. फुडलें चिती नासतना आपणाक जें खरें दिसता तेंच करप. मनशान कितकीय आपलीं भावनां लिपयली जाल्यार लेगीत ती कशी ना कशीं व्यक्त जातात. आपलें मन उगडें करना जाल्यार मनात जायतें विचार घर करून वता त्या पासत आपलें मनांतलें उमाळें जाता तितके भेगीन आनी नमळायेन सांगून उडोवपाक जाय. ती भावनां मोगाची वा रागाचीं आसूं येता. ती घडयें कोणाचो तिरस्कार करपाचीय आसूं येता.

महेश नायक हांच्या नाटकांनी आमकां भावूकता पळोवपाक मेळटा. कोण कोणाच्या भावनां वांगडा खेळटा तर कोण तरी कोणाक उणाक दाखोवपाक सोदता. कोण तरी आपल्या मदबूरींत कोणाच्या भावनां वांगडा खेळटा. मनीस पयशांक आनी आपल्या परिस्थितीक लागून खूप

कितें वायट करून वता. आपलो फुडार कितें जांव येता वा काण कसो
 आसू येतां हाची देख आमकां महेश नायकाच्या नाटकांनी पळोवपाक
 मेळटा. ऑपरेशन डबल गेम हे एक रहस्यमय नाटक. जातूंत एक
 अठरा वर्सांचे चली आनी चलो एकुणीस वर्साचो जाका पिरायेक लागून
 लग्न जावपाक मेळना. म्हूण चार फावटी घरांतल्यान पळून वतात.
 पूण तितक्या फावटी तांका पुलीस धरून परत हाडटात. ह्या आडखळी
 आड भायर सरपाक मिथिला आपलो मोगी उमेशाक सांगता आपूण
 तरूण(उमेशाचो व्हडलो भाव) हाच्या वांगडा दोन वर्सां खातीर लग्न
 जाता आनी मागीर घटस्फोट करून उमेशा वांगडा परत लग्न जातां
 कारण उमेश एकुणीस वर्सांच्या पिरायेचेर लग्न जावपाक शकनासलो.
 ताका एकवीस लागली काय तो ताच्या वांगडा लग्न जातलो. तरूण
 आनी उमेश हें मान्य करता. दीस वता तशें मिथिला तरूणाच्या मोगान
 पडटा. आनी ताका आपल्या वांगडा शारिरीक संबंद दवरपाक सांगता.
 तशेंच उमेशाक हॉस्टेलांत रावोन ताचो अभ्यास पुराय करपाक सांगता.
 एक दीस मिथिलाचो बापूय तांगेर येता आनी मिथिला तरूणाच्या
 भुरग्याचीं आवय जावपाची आसा तेन्ना मिथिलान आनी ताच्या
 बापायन हें नाटक पयशां खातीर केल्लें हें तरूणाक कळटा. तरूण तांकां
 पयशें दिवपाक न्हयकारता. तेन्ना उमेश घरां परतता आनी मिथिला
 ताचें कान भरता. तरूणान आपल्याचेर बळजबरी केल्या आनी तो
 आपणाक ताची बायल मानता. ताका जिवो मारचो तें अशें उमेशाक

सांगता. तशेच ताच्या सोऱ्यांत वीख घालता. तरूण तें पियाता आनी मरता. पुलीस येताकच मिथिला आनी ताच्या बापायक म्हणजेच ताच्या घोवाक हें सगळें केला म्हण ताब्यांत घेतात. तशेंच तिवंय हें सगळें आपल्या चलयेचे ब्लड कॅन्सराचें ऑपरेशनाक लागून केलें म्हूण मान्य करतात. खरें म्हणल्यार तरूणान मरपाचो धोंग केल्लो आसता. तो उद्वा आनी आपल्या भावाक माफ करता.

तातूंतलो संवाद असो आसा. तरूण आपल्या भावाविशीं आशिल्लो कर्तव्याचो पालन करताना मिथिलाक शिटकायतना केल्लो संवाद. “जस्ट स्टॉप इट. म्हाका आनीक काय आयकुपाचें ना. तुका निमाणें सांगता, तू उमेशाचें मोगी आनी ताचे वांगडा तुका लग्न करूंक जाय. हांव तुका म्हज्या भावाच्या भांवना वांगडा खेळुंक दिवचोना. कळ्ळे?” (पान 30- ऑपरेशन डबल गेम)

हांगसर लेखक अश्या भावनांचो उल्लेख करता जातूंत कळटा मनीस आपल्या परिस्थितीक लागून दुसऱ्यांच्या भांवना कडेन खेळटा. तांचीय कितलीय विचलीत परिस्थिती आसली तरी भावनां कडेन खेळ नासतना उचीत मार्गान परिस्थिती कडेन झुजपाक जाय. कोणाच्या भांवना वांगडा खेळटना दुसऱ्याक दुखोवन कोणाक कांय मेळना. हो संदेश ते हया नाटकांतल्यांत दिता.

अँकुअली... आय लव्ह यू एक मोगाचे नाटक. एक चेडो भुरगेपणासावन एका चेडवाचेर मोग करता, पूण आपलो मोग ताच्या कडेन उक्तो करपाक भिता, कारण ताका जितकी ताच्या मोगाची गरज आसा तिकीच ताचे इश्टागतीची. हांगसर जाका मोग व्यक्त करपाक जाय आसलो तो मोग व्यक्त करपाचें सोडून ताची भावना ते चलयेक भलतेच सांगता आनी ते चली स्वता वचून त्या चल्याक आय लव्ह यू म्हणटा. देखीक:- प्राची: किदें हें प्रजय, इतकी वर्सा तुज्या मोगाक घुस्पटत दवरलो तुवेंन? इतको भियातालो म्हाका? तें लेगीत तीन शब्द सांगपाक.....तुजो स्वभाव आवडटा. मागीर तूच किद्याक आवडचोना? (पान 48 - अँकुअली... आय लव्ह यू)

मोगाची भावनां वेळार व्यक्त करपाक जाय. एक एकदा ताचो फायदो भलतोच घेता. भियेलें म्हणटकीर आपल्या काळजांतली भावना खंय तरी लिपोन उरता. ताका लागून वेळ कर नासतना उक्तेपणान आपलें मन उगडून मेकळें जावपाक जाय.

आगळें तूं वेगळें हांव हें नाटक जरीय भूताचो आपरोस घेता तरी तातूंत जायत्यो भावनां पळोवपाक मेळटा. जातूंत मोग, राग, तिरस्कार, सादेपण, आदी सारकिल्ली भावना रुजवण घेता.

हांगसर ल्हानपणांतल्यो दोन इश्टीनी कल्पना आनी आई हांच्या इश्टागतीचें हें नाटक. कल्पनाक 16 वर्सांचे आसतना ब्रेन ट्युमर

जावन मेले. कल्पनाचो आत्मो आई बरोबरच रावलो. आई लग्न जालीं तेन्ना कल्पनाचो फोटो घोवागेर घेवन गेलो. ताच्या फोटवाक पळोवन ती एकलीच बडबडटाली हाका लागून सगळ्यांक दिसतालें ती पिशी जाल्या म्हण. तिची सून कोमल एक शांत चली पूण तिका दम्याचे आसलें. तशेंच तिची धूव राजश्री लग्न जावन सुद्धा आवयगेरच रावताली. आईक सगलीं पिशीं म्हणटा म्हण आई कल्पनाच्या आतम्याक घर सोडून वच म्हणटा तेन्ना तें म्हणटा आपूण आतां वयता म्हणसर तुच्या सुनेच्या गर्भांत पूर्णजल्म घेवन येतलें. ताचो आत्मो वता म्हणसर फोन येता कोमलाक चली जाली. आई अजापता कारण कोमल गुरवार नासलेच आनी ताका भुरगें कशें जालें. कोमल भुरग्याक घेवन येता पूण आई ताका हात लेगीत लायना कारण तें कल्पनाचो पूनर्जल्म. त्या चलयेचें नांव लेगीत कल्पनाच दवरतात. आठ म्हयन्या उपरांत राजश्रीक चली जाता जाका अंकिता नांव दवरता. तें मातशें भेरें जाता. 16 वर्सा उपरांत कोमलाची चली 'कल्पना' सारकें कल्पनाच्या भूता वरीच सारकेच दिसपाक लागता म्हूण आई ताका आपल्या दोळ्या सामकार घेयच ना. एक दीस आई आपल्याच बरोबर उलयता आसतना म्हणटा, कोमल आनी कल्पनाक घरांतली धांवडावंक जाय हें अंकिता आयकता आनी ताका कमी आयकूपाक येयल्या कारणान तेका दिसता आपणाक आनी आपल्या आवयक भायर काडपाविशीं आई उलयताली. ही गजाल आवयक सांगता आनी दोगांय

मेळून आईकडसून प्रोपर्टीच्या पेपराचेर सई केल्या उपरांत तिका वीख गालून मारया अशें थारायतात. हें कल्पना आयकता. अंकिता आईक लस्सींत वीख घालून दिता. कल्पना आपून आयकल्ली गजाल आईक सांगता आनी ती विस्वास करना म्हूण कल्पना स्वता पियाता आनी रुमांत वता. इतल्यान मातश्या वेळान आईक बशीले कडेन न्हीद लागता. अंकिता आनी राजश्री दोगांय “आई पेपराचेर सई करनासतना मेली” अशें ती म्हणटात जें आई आयकता. तिका विस्वास बसता कल्पना सत्य सांगतालें. ती कल्पनाक पळोवपाक वता थंय तें मेल्ले मेळटा. हया फावटी आई आपल्या नातीचो कल्पनाचो फोटो पळोवन ताच्या आतम्या बरोबर उलोवपाक लागता.

हांगसर स्वार्थाची भावनां जी अंकिता आनी राजश्री कडसून पळोवपाक मेळटा. तशेंच आवय प्रती कसलोच मोग ना ही भावनां व्यक्त जाता. एक नातीक आपल्या आजयेचो मोग आनी आपलेपणा खातीर केल्लो स्वताच्या जिवाचो त्याग पळोवपाक मेळटा. त्याच भशेन एका आजयेन आपलो राग नातीचेर काडीलो पळोवपाक मेळटा. एक इश्टागतींत कितकी आपूलकी आसता ती इश्टागतीची भावनां पळोवपाक मेळटा. एक खरीं इश्टीण म्हण आपली जबाबदारी निभोवपी भावना दाखयल्ले आसा.

तांची जायतीं नाटकां भावनीक आसात. *अठरा जून* हातूंत राज्या विशीं आपली राष्ट्रियतेची भावनां पळोवपाक मेळटा. *आदार एअरलाइन्स* जातूंत एक चलीं जायती कामां करतात, ती फक्त घरांतलीच कामा करपी आसना पूण चल्या परस खूब वयर सरला ही एकचारार्ची भावना तांच्या नाटकांनी पळोवपाक मेळटा.

5.3 मोगाची

मोगाचो रंग ताबडो. मोग केन्नाय आनी कोणाय वांगडा जाता. मोग जातना जात, कात, रंग, रूप, कांयच पळयना. तरीय आसतना मोगाचीं नाळ खंय तरी कमी पडटा. मोग म्हणटा आसतना धर्म पळोवपाक जायना. मोग हो सहज जाता. कोण तो तुका करपाक सांगना. जाका दुसऱ्याची भावनां समजता, ताका खरो मोग करपाक कळटा. मोग फक्त मनांतल्यान न्हय तर काळजांतल्यान रुजवन घेता.

महेश नायक हांणी जायती नाटकां बरयल्यात पूण कांय नाटकां तांच्यानी मोगाचीय बरयल्यात. जातूंत हास्य कमी आनी मोग चड. जातूंत घडये धर्म मदीं येता पूण मोगाचो जैत जाताच. अशेंच एक नाटक *आय हेट यू* हया नाटकान हिन्दू वाड्यार एकच ख्रिश्चन घर आसा आनी क्रिस्तांवागेले एक चली जे ताच्या ल्हानपणांतल्या हिन्दु चेड्याच्या मोगान पडटा. ताका लागून आपलो देव, धर्म सगळें विसरून हिन्दु धर्माच्यो चाली रीती आपणायता. पूण जेन्ना तें आपलो मोग ताच्या मुखार उगटो करता तेन्ना तो ताचो फायदो घेवपाचो प्रयत्न करता. पूण तें ताका तशें करूंक दिना आनी आपलो क्रिस्तांव धर्म

परत आपणायता. तेन्ना त्या चल्याक आपली चूक कळटा तेन्ना तो ताका परत आपल्या कडेन येवपाक सांगता. पूण तें ताच्या रागान बापायन हाडिल्या चल्या कडेन काजार जावपाक तयार जाता. काजरा दिसा त्या चल्याचे इश्ट कशेंय करून ताच्या इश्टाचें लग्न ताचे कडेन लावपाक लागून पाद्रीक आनी नव्हऱ्याक लिपयता. आनी तेन्ना बापायक कळटा ताची चली हिन्दू चल्याच्या मोगान आसा. ताचो बापूय चलयेच्या मोगा आड येय नासतना तांचें लग्न लावन दिता.

मोग खरो आसा जाल्यार ताचो जैत जाताच. ताच्या आड कोणूच येवपाक शकना. मोगाची पायरी चडपाक खर संघर्श तसोच पश्चाताप जांवक जाय. मनीस मोगाक फकत हवस (वासना) आनी वायट नदरेंत पळयता. पूण खऱ्या मोगाक हें सगळें लागना. कुडीचें आकर्शण म्हणल्यार मोग न्हय हें सांगपी हें नाटक. महेश नायकान आपल्यान नाटकांनी मोगाचें खरेंपण दाखयल्लें दिश्टी पडटा.

आस्त बाळगितां बाळगितां हें नाटक मोगाचें. हांगसर मोग म्हणटना तो पुराय खरो मोग न्हय. त्या मोगांत लिपील्ले आसा फोटींगपणाचें गुपीत जातूंत अपेक्षा नांवांच्या चलयेची जीण इबाडटा. तें पुराय जरोन वता.

अपेक्षा एक सुंदर चली. ताका कांयच कमी नाशिल्लो. पूण एक गरीब घराण्यांतले चली. जायते चले ताच्या वांगडा लग्न करूंक सोदताले पूण केन्नाच ताणें ताका आपणावंक ना. पूण अमर तांच्या म्हऱ्यांत सादो रावून ताचें मन जिकलें आनी ताका मोगान फसयलें. लग्न थारोवपाक घराण्यांतल्यान येयली तेन्ना अमराच्या आवयन खाट फ्रीज, तोडे,

आदी सगळें मागलें. ती दिवपाक तयार जालीं. लग्न जालें आनी लग्नाच्या म्हन्या भितर अमर बदल्लो. आवय म्हन्यांत ताचें कांयच चलनासलें. आवय अपेक्षाक त्रास करताली. ताचो कामाचो पगार लेगीत घेताली. घरांत अपेक्षाच्या पगारांतल्यान सामन येतालें. हें इतलें जांवलय ती ताका खूब कितें म्हणटाली पूण ते ओगी रावताले. एक दीस अमराच्या काळजांत दुखूंक लागता म्हण ताका घेवन हॉस्पिटलांत वता आनी थंय तो मरता. अपेक्षाक खबर नासता, ताका हार्टाचे आसता. जेन्ना ताका कळटा तेन्ना ते पूराय दूटन वता. जेन्ना ताचे वर्स आसता तेन्ना तें आवयच्या घरां वचपाचें निर्णय घेता. तेन्ना सासूंमाय ताका सांगता हांगसरलें कांयच घेयनासतना तूं वतलें आनी कसलोच अधिकार मागचेंना म्हूण बरोवन दी. तें न्हयकारता आनी तें कोर्टांत न्याया खातीर केस करता. थंय सत कळून अपेक्षाक न्याय मेळटा आनी ते जिकता. पूण अपेक्षा जेन्ना स्वताक मारपाक लागून घरांतल्या फेनाक तांबडो कपडो बांदपाक वता तेन्ना एक सॅल्समेन येता आनी तांचे उलोवप जाता. अशें कित्याक करता आनी स्वताक कित्याक सोंपोवंपाक जाय. ती उलयता उलयता एक प्रसंग जाता आनी तो ताच्या वांगडा तोच तांबडो कपडो घेवन स्वताचे घट बंधन करून घेता आनी तांचें लग्न जाता.

मोग करता आसतना मनशाक जर खबर आसता आपणाक कसले तरी त्रास आसात जाल्यार ते सत पयलींच सांगपाक जांय कारण ताका लागून दुसरे त्रासान पडपाक जायना. जर कोणी खरोच एकामेकाचेर मोग केला जाल्यार सूख दुखांत साथ दिवपाक जांय. फटींगपणां करचीं न्हय. जेन्ना एक चली आपलो सातिदार पळयता जाल्यार चल्या विशीं पुराय म्हायती काडची. कोणेंच सगळें सोसून रावचें न्हय, जाता तशें स्वताच्या हक्का खातीर लडचें.

तांची आनीकय नाटकां आसात जीं मोगाचीं भुमीका हाताळटा. तांचें आंता तरी हय म्हण हें नाटक एका जोडप्याच्या लग्ना उपरांतच्या मोगाचें. हया नाटकांत बायल, घोवाक वाटोवपाक कसली तडजोड करता, कठीण प्रसंगांतल्यान कशी रहस्याच्या जाळांत अडकता हें पळोवंक मेळटा. एक बायल घोवाचें रीण फारीक करूंक रिणाच्या बदला स्वताची कूड विकता. मनशाच्या जिवितांत एकदां साडेसाती लागली काय फाट सोडिना म्हणटात. तशेंच रिणाक लागून देवधराची फाट सलीम शेख नांवांच्या गुडांन सोडली ना. हेच रीण सोडोवपाचो यत्न देवधराच्या बायलेन प्रज्वल हाणें केलो.

एकदा आपलो मनीस त्रासांत पडटकच ताका असो निर्णय घेवचो पडटा जाका लागून त्रास जातात. पूण तांच्या मुखार मार्ग उरना म्हूण ताका तशें करचें पडटा.

संदर्भ

1. नाईक, महेश चंद्रकांत. *ऑल इज वेल*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2010.
2. नाईक, महेश चंद्रकांत. *ऑपरेशन डबल गेम*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2011.
3. नाईक, महेश चंद्रकांत. *अँक्युअली... आय लव्ह यू*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2006
4. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आगळें तूं वेगळें हांव*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2020.
5. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आय हेट यू*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2011
6. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आस्त बाळगितां बाळगितां*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2017.
7. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आंता तरी हय म्हण*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी - गोंय. 2016.
8. नाईक, महेश चंद्रकांत. *अठरा जून*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन. पणजी - गोंय. 2011.
9. नाईक, महेश चंद्रकांत. *आदार एअरलाईन्स*. अक्षरब्रम्ह प्रकाशन, पणजी-गोंय. 2012

निश्कर्श

ह्या प्रबंधिकेंत वट्ट पांच प्रकरणा आसात. पयल्या प्रकरणांत नाटकाचें स्वरूप, संपल्पना, व्याख्या, प्रकार आनी घटक मांडल्यात. म्हज्या ह्या सोद वावराचो विशय विनोद आशिल्ल्या कारणाक दुसऱ्या प्रकरणांत विनोदाचें स्वरूप, संकल्पना, व्याख्या आनी प्रकार मांडल्यात. विनोदी नदरेंतल्यान अभ्यास करता आसतना तांच्या नाटकांतले विशय आनी आशय हांचेर प्रकरण तीन आनी चार हांतूंत अभ्यास केल्लो आसा. प्रकरण पांच हातूंत तांची विनोदी नाटकां भायली थोडीच नाटकां जी अभ्यासाच्या नदरेंत म्हत्वाची थारतात तांचो अभ्यास जाल्लो आसा.

लेखक महेश चंद्रकांत नायक हांच्या नाट्य साहित्या विशीं अभ्यास करताना तांची जायती खाशेलपणां नदरेक पडली. तांची नाटकां वाचलें म्हणटकीच समाजाक संदेश दिवपाचें काम ते करतात हें जाणवता. जायत्या प्रश्नांचो सुटावो जाता. मनांतलों तांण हलको जाता. खंय तरी तीं काणी आपल्या जिवीतांत घडिल्ली आसा वा आपूण ती पळयला आसुये अशें जाणवता. तें स्वताक एका स्थानार हाडून दवरता. समाजांत जें जें घडटा ते तें आपल्या नाट्यांत आसपावीत करता. आनी माचयेर सादर करून समाजाचें समादानाचीं देख दितात. तांची चितपाची जी कलाकृती आसा ती एका स्थानार आसा. तें आपलें विशय वेग वेगळ्या आयामानी मांडटा.

तांची नाटकां कडेन पळोवपाची जी नदर आसा तीं बारीक आसा. तांची नाटकां फक्त हास्यूच निर्माण करना पूण काळजांत एक भावुकता निर्माण करता. देखीक तांचे नाटक *आय एम सॉरी* हें नाटक वाचता वाचता शेवटाक भावूक जातात.

महेश नायक हांचे कडेन जी विनोद हाताळपाचो खाशेलो गूण आसा तो तांच्या नाटकांच्या माध्यमांतल्यान पळोवपाक मेळटा. ते विनोद वेगवेगळ्या आयामानी हाताळटात. तांचे नाटकांचें विशय वेगळें आसतात. तातूंतलो आशय लेगीत वेगळो पळोवपाक मेळटा. तशेंच तांची जी आशयाक अचानक वेगळोच मोडन दिवपाची कला दिश्टी पडटा. एक एकदा अशें दिसता, आतां अशें जातलें पूण तू जें चिततां तें थंय जायच ना.

तें समाजांत घडटा तीं पिडा पीड, भावुकता, मानसीकता, चडशें मोगान मेळिल्ले सूख वा दुख्ख तांच्या नाटकांनी दाखयता. तांचें चडशें विशय समाज प्रबोधन करपाक लागूनच बरयलां अशें जाणवता. तें नाटकांनी विनोद हाताळपाक चडशें लुडबो, भेरो, कुड्डो आदी सारकिल्ल्या पात्रांचो वापर करता. तशेंच तांकां वेग वेगळ्या बोलींची जाण आसा हें कळून येता. तांची नाटकां जरीय थोडी भोव मोगाची आसली लेगीत तातूंतल्यान रहस्यय निर्माण जाल्लें पळोवंक मेळटा.

तांचे आनी एक खाशेलपण म्हणल्यार तें आपल्या सगळ्याच नाटकांचो शिर्षक अ स्वरांतल्यानच बरयता. जाका लागून तांची एक वळख निर्माणन जाता. तशेंच तांचे विशय आनी मुखपृश्ट तांच्या आशयांक सोबा सारकें वापरिल्लें आसात. तें एक नाट्य लेखक म्हूण रंगमाचयेर प्रखर पणान पळोपाक मेळटा.

तांची नाटकां ही हौशी रंगमाचये खातीर बरयल्लीच आसा. उतरां वांगडा शाब्दीक खेळ खेळपाची तांक तांच्या मदीं आसा हें जाणवता. तांची नाटकां शेवटाक मनाक धादोसकाय दितां.

महेश नायकाक आमी कलेच्या माध्यमांतल्यान एक उत्फूर्त लेखक म्हूण पळोवपाक शकता. तांची विनोदा कडेन पळोवपाची नदर खूब बारीक आसा. उतरां उतरांनी विनोद घालप एक एकदां कठीण जाता. पूण महेश नायक हें तो विनोद आपल्या लेखन कलेंत तशेंच सादरीकरणांतूय हाताळटा. प्रेक्षकांक जाय ते फक्त मनरीजवण आनी मनोरंजन हे आमकां तांच्या नाटकांनी हाताळपाक मेळटा. जें ताणी आपल्या साहित्यांत वेगळेंपण आपणायलां ते वाचपा सारकें आसा

आदारावळ

कोंकणी

1. गौमस, फा. लुईश. सोद. ओल्तो-पर्वरी:ताँमास स्टीवन्स कोंकणी केंद्र.2015. पान 11.
2. संपा. नायक पुंडलीक नारायण. वेंचीक कोंकणी एकांकी.साहित्य अकादेमी. 1992. पान 1.
3. संपा. नायक, जयंती. अनन्य. जानेवारी- जून 2018 हातूंत सखाराम शेणवी बोरकार हांणी 'कोंकणी विनोदी निबंद: सर्जन आनी मुल्यांकन'.पान 214
4. वेरेंकार, श्याम, सरदेसाय,माधवी,म्हाळशी कमलाकर.(संपादक). नाटक: एक पारखणी, कोंकणी भास साहित्य आनी संस्कृताय.मडगांव गोंय: कोंकणी भाशा मंडळ. 2003. पान 317.
5. संपा. नायक आसावरी. जाग. फेब्रुवारी 2015 हातूंत डॉ. पांडुरंग फळदेसाय हांणी 'लोकरंगभुमी आनी भारतीय रंगभुमी - एक विश्लेशण'. पान 2.
6. संपा. आसावरी नायक. जाग जानेवारी 2013 हातूंत प्रशांत म्हाड्डोळकार हांणी 'कोंकणी नाटकाची समिक्षाच जायना!' पान 17.

7. प्रसाद, बाबा. दिसलें आनी फसलें. बाबा प्रसाद पब्लिकेशन: करमळी-
तिस्वाडी, गोवा. 2014.
8. संपा. हळर्णकार, डॉ. तानाजी. कोंकणी विश्वकोश खंड दुसरो (ट ते
फ). गोवा विश्वविद्यालय. ताळगांव-गोंय. 1997. पान. 471
9. मावजो, दामोदर. फिनिक्साचे उत्थान आनी सर्जनाचे उत्फर्के. अण्डर
द पीपल ट्री, मडगांव-गोंय. 2011.

मराठी

1. अत्रे, केशव, प्रल्हाद. विनोद गाथा. परचुरे प्रकाशन मंदिर, मुंबई.
2013.

- परिशिष्ट 1

महेश चंद्रकांत नायक:- जिवीत आनी कार्य

❖ जल्म, शिक्षण आनी नोकरी

❖ वैयक्तीक जीण

समाजीक आनी संस्कृतीक वळख

❖ पुरस्कार

साहित्यीक महेश नायक

- प्रकाशीत आनी अप्रकाशीत साहित्य

- परिशिष्ट 2

❖ मुलाखत

• परिशिष्ट 1

महेश चंद्रकांत नायक:- जिवीत आनी कार्य

❖ जल्म

महेश चंद्रकांत नायक हांचो जल्म 23 जुलय 1975 ह्या वर्सा सांतिनेज पणजी हांगा जालो. तांच्या बापायचें नांव चंद्रकांत नायक आनी आवयचें नांव सरीता चंद्रकांत नायक. तांच्यानी बी. ए (तत्वगिन्यान) मेरेन शिक्षण घेतला. ते कोंकणी नाट्य लेखक म्हूण आपलो व्यवसाय चलयता.

❖ वैयक्तीक जीण

महेश चंद्रकांत नायक हांची सगळींच मेळून सात जाणां भावंडां, तीन भाव आनी चार भयणी. तांचो बापूय भायर पडला. तांचे लग्न चाळीस वर्सांचो आसलो तेन्ना तांच्या मामाच्या चलये वांगडा जालें. तिचें नांव अक्षरा महेश नायक आनी ताचो पूत व्योम महेश नायक, सद्या तो नरसरीक शिकता.

तें कॉलेजीच्या वेळा सावन नाटकां बरयतालें. शिक्षण जाल्या उपरांत तें एक दोन जाग्यांचेर काम करतालें पूण थंयसरूय तें नाटकां बरोवपाक लागलें. तांच्यानी आपली मूळ नाळ नाटकांतूच उरली आनी तांणी आपले करीअर नाट्य लेखक म्हूण आपणयले.

तांणी पुंडलीक नायक हांच्या नाटकांतसून प्रेरणा घेवन नाटककार म्हूण आपली वळख तयार केली. नाटका बरोवंचे खातीर नाटकांनी भाग घेवप सोडलें. तशेंच दिग्दर्शन करप कमी केलें.

भुरग्यापणांत तांच्या गांवांत सांतिनेज हांगा देवळांत नाटकां जातालीं. तेन्ना ती पळोवन तांकां उमेद आयली आनी तो नाटकाचो रंग तांचेर चडलो. तें ज्या जाग्यार सद्या रावता थंय गणपतीच्या देवळांत सादर करपाक तांणी 23 वर्सांचे पिरायेर आपलें पयलें नाटक "अॅक्शन " मे 1998 ह्या वर्सा बरयलें. वाड्या वयल्या भुरग्यांक घेवन तांच्यानी हे नाटक सादर केलें.

तांच्या नाटकाचे सगळें टायटल्स अ स्वरांतूच सुरूवात जाता. ताची दोन कारणां म्हणल्यार एक आईतलें अ आनी दुसरे म्हणल्यार शाळेंत आसतना जें पयलेंच शब्द शिकलो तो अ आशिल्लो. तांच्या ह्या शिर्शकांक लागून तांची वेगळीच वळख मेळटा.

आपल्या नाटकांचे आशय आनी विशय तें बातमी पळोवन, वाचून वा कानार पडिल्ल्या खंयच्याय गजालीं वयल्यान बरयतात. ताका नाटकाचें रूप दिता. समाजांत कितें तरी घडटा ताचेर प्रवृत्त जावन तें नाटकां बरयता. ते पुरस्कारा खातीर नाटकां

बरयनात तर तांकां आयज मेरेन जी इनामां मेळ्ळ्यांत ती तांच्या तांकीचेर मेळ्ळ्यांत.

तांकां नाटकां बरोवंक तांच्या घरच्या कडल्यान आदी प्रतिसाद मेळनासलो पूण मागीर घरच्यांक जेन्ना ताणी नाटक हें आपले करिअर म्हूण आपणायला म्हूण कळ्ळे तेन्ना सावन ताका पुराय आदार मेळपाक लागलो. तांच्यानी ल्हानपणा सावन मराठीच विशयांत आपलें शिक्षण केला. पूण कोंकणी खातीर मोग आशिल्ल्या कारणाक तांणी सगळीच नाटकां कोंकणींतूच बरयलीं.

कोंकणी फुडेय सरची म्हूण तांच्यानी डिसेंबर 2023 वर्सा 'कोंकणी भूंय' म्हूण संस्था स्थापन केली जातूंत ते स्पर्धा घेतलें. भुरग्यां खातीर तें 'अक्षर फुलां' म्हूण दिवाळी अंक काडटात जातूंत ते स्वता स्कुलांनी वचून भुरग्यां कडल्यान साहित्य एकठांय करतात.

तें आपल्या नाटकांनी विनोद हाताळपाक स्वता जावन 'अभिनय पणजे' हया संस्थेंत वचून तांचेर अभ्यास करता. खंयच्या गजालीचेर विनोद जालो वा तो कसो जालो हाचो सोद ते लायता आनी तो अणभव आपल्या नाटकांनी मांडटा.

समाजीक आनी सांस्कृतीक वळख

❖ पुरस्कार

1. कोंकणी कला साहित्य केंद्राचो नाटक पुरस्कार
2015(आलतडचें पिशें)
2. द नवहिंद टायम्स एक्स एन.सी.सी.लिटरेचर अँवोर्ड 2018
3. कला अकादमी - ब गट- मराठी नाट्य सर्तीत लेखनाचें
पयलें इनाम 2005 (आय एम सॉरी)
4. सांस्कृतीक कला मंच - सांगें - उत्कृश्ट दिग्दर्शन - पयलें
इनाम 2018 (अक्कलशुन्य)
5. कोंकणी भाशा मंडळ, साहित्य पुरस्कार 2019 (ओस्सय
कार्नावाल)
6. कला- अकादमी 'ब' गट मराठी नाट्यसर्तीत उत्कृश्ट
लेखनाचें पयलें इनाम 2019. (अमूर्त)
7. भांगराळे गोंय आस्मिताय उत्सवी नाट्य सर्तीन नाटकाक
पयलें इनाम 2021 (आंगळें तू वेगळें हांव)
8. गोवा कोंकणी अकादेमीचो कोंकणी साहित्य आनी भाशा
सेवा पुरस्कार 2021 (आंगळें तू वेगळें हांव)

❖ आयज मेरेन जाल्ले सत्कार

क्रमांक	मंडळ/देवस्थान	थळ
1.	महादेव नाट्य मंडळ	वास्को
2.	सातेरी नाट्य मंडळ	मेरशी
3.	सार्वजनीक गणेश मंडळ	सांगे
4.	शांतादुर्गा महिला मंडळ	पिळर्ण
5.	विघ्नेश महिला मंडळ	कांदोळी
6.	सातेरी देवस्थान	बिठ्ठोण
7.	हनुमान देवस्थान	पर्वरी
8.	जागदेवी हौशी मंडळ	उसकें
9.	कालिका देवस्थान	शिवोली
10.	खडपेश्वर	कामुर्ली
11.	दाडेश्वर मारुद्र महिला मंडळ	वेरें
12.	शांतादुर्गा सांस्कृतीक क्रिएशन	पिळर्ण
13.	बार्देश, सातेरी कालोत्सव मंडळ	खोर्ली म्हापशें
14.	हनुमान सांस्कृतीक मंडळ	पोलीस काटर्स पर्वरी
15.	महादेव देवस्थान	वजरी, मारुद्र पर्वरी
16.	श्री सतपुरुष महिला नाट्यमंडळ	बस्तोडा

साहित्यीक महेश नायक

• प्रकाशीत साहित्य

आयज मेरेन महेश चंद्रकांत नायक हांची 30 नाटकां उजवाडाक आयिल्ली आसात.

क्रमांक	नाटकाचें नांव	प्रकाशन तारीख	प्रकाशन संस्था
1.	अॅक्शन	मे 1998	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
2.	ऑल फॉर यू	एप्रील 2002	कला अंकूर - पर्वरी
3.	अॅरेस्ट हिम	नोव्हेंबर 2003	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
4.	अॅकटींग,अॅकटींग	डिसेंबर 2004 आनी जुलय 2022	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
5.	आय अॅम सॉरी	नोव्हेंबर 2005	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
6.	अॅक्युअली..आय लव्ह यू	नोव्हेंबर 2006	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
7.	आत्मो	ऑक्टोबर 2007	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
8.	आत्या,आत्या सून कर	डिसेंबर 2008	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
9.	ओनली फॉर यू	मार्च 2009	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
10.	आमीं ना कमीं	डिसेंबर 2009	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी

11.	आय डोन्ट केअर	जून 2010	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
12.	ऑल इज वेल	डिसेंबर 2010	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
13.	ऑपरेशन डबल गेम	मार्च - 2011	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
14.	आये हेट यू	एप्रिल 2011	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
15.	अठरा जून	डिसेंबर 2011	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
16.	आदार एअरलाइन्स	मे 2012	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
17.	आटक माटक बायलां नाटक	मार्च 2012	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
18.	आयते बायंत शिव	नोव्हेंबर 2013	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
19.	आलतडचें पिशें	जुलय 2014	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
20.	आवय तिरंगी मम्मी फिरंगी	डिसेंबर 2015	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
21.	आडामो	डिसेंबर 2015	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
22.	आतां तरी हय म्हण	जुलय 2016	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
23.	आस्त बाळगितां	मार्च 2017	अक्षरब्रह्म

	बाळगिंता		प्रकाशन-पणजी
24.	आठ दोळे बारा हात	मार्च 2018	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
25.	ओस्सय कार्नावाल	डिसेंबर 2018	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
26.	अक्कलशुन्य	ऑगस्ट 2019	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
27.	आगळें तूं वेगळें हांव	डिसेंबर 2020	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
28.	आतां करपाचें कितें?	सप्टेंबर 2021	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
29.	आकू आमचें डाकू	डिसेंबर 2022	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी
30.	आमच्या लग्नाचें खतखतें	ऑक्टोबर 2023	अक्षरब्रह्म प्रकाशन-पणजी

• अप्रकाशीत साहित्य

1. अमूर्त
2. अंक मांडटा मांडटा
3. आवयचो पूत सुनेचेर भूत
4. आंगार कुत्रो मोगान भित्रो
5. अँक्युअली... हांव तुजेंच!
6. आमचों ढिंगच्याक बाबा

7. ....आनी शाळा बुडली

8. अजून मेले जिंदा है

❖ प्रकाशीत एकांकी

1. ऑपरेशन डबल ए

2. आदार

3. आडामो

4. आतां म्हजें कितें चुकलें?

❖ अप्रकाशीत नाटकुलीं

1. आमी अशे म्हणून तशे

2. आमचो खेळ

3. आयच्यान आळशीपणां नाकात

❖ एकपात्री

1. चेडूं

2. मिस इंडिया

3. व्हंकल

4. मेथी

5. मातयेचो बावलो

6. बावली
7. हांव राधा
8. रुकसार
9. आवय
10. अपेक्षा
11. गुन्यांवकारी
12. हांव गरयतां

❖ कथा

1. म्हजें सोना
2. जोड खातें
3. ओलो कुकूम
4. म्हजें किते चुकलें?

❖ अक्षरफुलां बाल दिवाली अंक:-

1. 2016 ते 2019 मेरेन

❖ आकाशवाणी

1. आय अँम सॉरी - नाटक प्रसारीत - 2006
2. अँरेस्ट हिम -नाटक प्रसारीत - 2006

❖ गोवा दूरदर्शन

1. आवय तिरंगी मम्मी फिरंगी -नाटक प्रसारीत - 2017
2. अक्कलशुन्य -नाटक प्रसारीत - 2006

❖ यु ट्युब चॅनलार: अॅक्शन मोगी प्रोडकशन

1. आईचे फॉव (शॉर्ट फिल्म) - 21 मे 2023
2. चवथीचो चंद्र (शॉर्ट फिल्म)
3. श्रीकृष्णा धांव रे! (शॉर्ट फिल्म)- 17 डिसेंबर 2023
4. आमचो गांवूच स्मार्ट (शॉर्ट फिल्म) - 13 फ्रेब्रुवारी 2024

❖ कविता:

1. चिमूटभर इत्सा
2. घोंटेर
3. हांव तुज्यांत आयलों
4. यो रे मोगा
5. वाठ पळोवप सोडली ना
6. म्हजी फांतोड तूं
7. तुकांच हांव सोदतां
8. तूं नटलां आय

परिशिष्ट 2

मुलाखत - प्रश्नावळ:-

1. तुमच्या विशीं थोडक्यांत सांगण्यात? तुमचो जल्म खंय आनी केन्ना जालो?

जाप:- म्हजो जल्म 23 जुलय 1975 हया वर्सा सांतिनेज पणजी हांगा जालो.

2. तुमच्या आवय बापायचें नांव कितें?

जाप:- बापायचें नांव चंद्रकांत नायक आनी आवयचें नांव सरीता चंद्रकांत नायक.

3. तुमी सगळी मेळून कितलीं भाव-भयणा आनी तांची नांवां ?

जाप:- म्हाका सगळींच मेळून सात जाणां भावंडां, तीन भाव आनी चार भयणी.

4. तुमच्या शिक्षणा विशीं मातशें सांगण्यात? खंय जालें, कितलें मेरेन जालें?

जाप:- हावेन म्हजे शिक्षण मराठींत केला. मूळ सुरवात मराठींतच जाली. मागीर बी. ए (तत्त्वगिन्यान) मेरेन शिक्षण घेतला.

5. तुमच्या कुटुंबा विशींय थोडक्यांत सांगात?

जाप:-म्हजो बापूय भायर पडलें. आई आसा आनी म्हजी बायल आनी धाकलो चलो आसा. तो सद्या नरसरीक आसा.

6. तुमी लेखन कलेक सुरवात करच्या आदी खंय काम करतालें?

जाप:- तशें दोन तीन जाग्यांचेर नोकरी करतालो पूण थंय सुद्धा बसून नाटकाच बरयतालो.

7. तुमकां पयल्याच फावट केन्ना कळ्ळें तुमकां लेखक जावपाचो आसा वा बरोवपाची आवड आसा?

जाप:- भुरग्यापणांत आमच्या गांवांत सांतिनेज हांगा देवळांत नाटकां जातालीं. तेन्ना ती पळोवन म्हाका उमेद आयली आनी नाटकाचो रंग म्हजेर चडलो.

8. तुमच्या आवडीचो लेखक कोण आनी कित्याक?

जाप:-आवडीचो लेखक पुडलोक नायक. पयली तांचीच नाटका येतालीं. ती वाचून वाचून, तांचे कडल्यान प्रेरणा घेवन, मार्गदर्शन घेवन तांच्या वांगडा बसप जातालें. तें उचीत सल्लो दितालें.

9. तुमकां कितें बरोवचें तें कशें कळटा?

जाप:-एक एकदा हांव पळोवन वा कसली घटना पळोवन तें नाटक बरयता. “आनी एक शाळा भुडलीं” हालीच बरयलें नाटक अश्याच गजालींचेर प्रवृत्त जावन बरयलें हें नाटक.

10. तुमकां बरोवपाक दिसांतलो खंयचो सगळ्यांत बरो वेळ?

जाप:- तसो ताका उचीत वेळ असो ना. कितें बरयतलो जाल्यार ते तकलेन रुजोन येवपाक जाय. तें अमकेच वेळार करतलो अशें कांय आसना.

11. पुस्तक बरोवपाक कितलो वेळ लागता?

जाप:- वर्स, दोन म्हयने वा म्हयनो. जर विनोदी आसा तर वेळ लागता.

12. पुस्तक बरोवपाचो सगळ्यांत कठीण भाग खंयचो?

जाप:- विनोद नाटकांत हाडप हें कठीण वता.

13. तुमी पात्रांची नांवां कशीं थारायता?

जाप:-अमके पात्रांची नांवां एक तर हांव म्हज्या बाच्याच्या इश्टांची घेता. नाल्यार कोणूय सयरी आसा तांची. आता एकाद्रे पात्र शांत ना पूण हांव ताचें नांव मुद्दाम शांती दवरतां.

14. तुमची सगळीं नाटकांची नांवां अ हया स्वराक्षरान कित्याक सुरु जाता?ताच्या फाटलें गुपीत कितें?

जाप:- हो प्रश्न म्हाका चडशी जाणां विचारतात. ताची दोन कारणां म्हणल्यार एक आईतलें अ आनी दुसरे म्हणल्यार शाळेंत आसतना जें पयलेंच शब्द शिकलो तो अ आशिल्लो.

15. तुमी आयज मेरेन कितलीं पुस्तकां बरयल्यात आनी प्रकाशीत केल्ल्यात?

जाप:- आयज मेरेन म्हजीं 30 पुस्तकां बरोवन हांवेंन ती उजवाडक हाडल्यात. तशीं आनीकय प्रकाशीत जावपाच्या मार्गार आसात.

16. तुमची अप्रकाशीत आशिल्ली पुस्तकां कितकी आनी खंयची?

जाप:-आठ आसात. अमूर्त, अंक मांडटा मांडटा, आवयचो पूत सुनेचेर भूत, आंगार कुत्रो मोगान भित्रो, अँक्युअली... हांव तुजेंच!, आमचो ढिंगच्याक बाबा, ...आनी शाळा बुडली आनी अजून भेले जिंदा है.

17. तुमी तुमचें पयलें पुस्तक केन्ना बरयलें आनी ताचें नांव कितें आनी तुमची तेन्ना पिराय कितली आशिल्ली?

जाप:- हांव ज्या जाग्यार सद्या रावता थंय गणपतीच्या देवळांत सादर करपाक हावेन 23 वर्सांचे पिरायेर म्हजे पयलें नाटक "अँक्शन " मे 1998 ह्या वर्सा बरयलें.

18 एक दिग्दर्शक म्हूण तुमी स्वताक कशें पळयता ? वा तुमचो अणभव कसो आसा?

जाप:- हांवें सद्या दिग्दर्शन करप सोडलां. कमीच करता कारण ती जी दोन वरां हांव थंय दितलो तातूंत हांव म्हजें आनी एक नाटक तयार करपाक शकता.

19 तुमच्या बरपावळीक तुमच्या कुटुंबाक कितें दिसता?

जाप:- पयली घरच्या कडल्यान तितको प्रतिसाद मेळनासलो पूण मागीर तांकां कळून आयलें, हांवें नाटक बरोवप म्हजो

करीअर म्हूण आपणायला तेन्ना सावन म्हाका पुराय आदार मेळपाक लागलो.

20 तुमच्या नाटकांनी तुमी विनोद कशें हाताळटात?

जाप:- हांव नाटकांनी विनोद हाताळपाक स्वता जावन 'अभिनय पणजे' हया संस्थेंत वचून तांचेर अभ्यास करता. खंयच्या गजालीचेर विनोद जालो वा तो कसो जालो हाचो सोद लायता आनी तो अणभव म्हज्या नाटकांनी मांडटा.

21 आयज वेर तुमकां कितकें पुरस्कार मेळ्ळ्यात?

जाप:- आयज वेर म्हाका आठ पुरस्कार मेळ्ळ्यात.

22 कोंकणी भाशें तुमचें मत कितें आसा?

जाप:- कोंकणी फुडे सरची म्हूण हांवेंन डिसेंबर 2023 वर्सा 'कोंकणी भूंय' म्हूण संस्था स्थापन केली जातूंत हांव स्पर्धा घेतलों. भुरग्यां खातीर हांव 'अक्षर फुलां' म्हूण दिवाळी अंक काडटात. जातूंत हांव स्वता स्कुलांनी वचून भुरग्यां कडल्यान साहित्य एकठांय करतां.

23 फुडल्या पिळगेक तुमी कितें सांगूंक सोदतात? तांच्यान लेखन कशें करचें?

जाप:- लेखन करता आसतना चिंतून करचें कारण आयज कोंकणीचो दरजो वाडलां आनी तो वाडोवनूय दवरचो. ताका सकयल येवपाक दिवचें न्हय.

संदर्भ

- महेश नायक हांची 6 एप्रिल 2024 ह्या दिसा सकाळीं 11.30 वराचेर घेतिल्ली मुलाखत.

